VARIA
XXXV

Zborník abstraktov z XXXV. kolokvia mladých jazykovedcov
(Častá-Papiernička 30. 11. – 2. 12. 2026)

Editorky
Daša Cimermanová – Stella Ondrejčiková

Bratislava

Slovenská jazykovedná spoločnosť
pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.

2026

Slovenská jazykovedná spoločnosť
pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i

Editorky:
Mgr. Daša Cimermanová, PhD. | ORCID: 0009-0004-0050-3350
Mgr. Stella Ondrejčiková, PhD. | ORCID: 0009-0002-9720-8256

Sadzba a obálka:
Mgr. Vladimír Radik

Za jazykovú stránku textov zodpovedajú autori.

Programový a organizačný výbor konferencie:
Mgr. Daša Cimermanová, PhD.
Mgr. Katarína Gajdošová, Ph.D.
Mgr. Tomáš Huntata
Mgr. Barbora Kavečanská
Mgr. Stella Ondrejčiková, PhD.
Mgr. Ivana Šrámeková, PhD.

Vydavateľ
Slovenská jazykovedná spoločnosť
pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.
Formát: elektronická publikácia
Počet strán: 59
ISBN 978-80-970561-4-8

Obsah

Úvod 5

Monika Bartošová: Prírodné živly ako zdrojové domény konceptuálnej metafory 6
Henrieta Bučíková: Typológia krížovkárskych legiend a ich konfrontácia so slovníkovými výkladmi (na príklade Slovníka súčasného slovenského jazyka) 8
Štefánia Budzáková: Zrozumiteľnosť v politickej rétorike z pozície hermeneutickej rekonštrukcie významu 9
Mária Ďuríčková: Literárna onomastika v slovensko-francúzskom prekladovom kontexte 11
Michaela Gáborová: Kompozitné pomenovania farieb v slovenčine: medzi percepciou, možnosťami jazyka a lexikografiou 13
Jaroslava Gabrišová: Predstavenie plánu dizertačnej práce: Vývoj slovenskej právnej terminológie a snahy o jej unifikáciu po roku 1843 15
Matea Haverlík: Prechod pôvodných *ja- a *i-kmeňov do zmiešanej paradigmy v starej češtine a slovenčine 16
Monika Hladíková: Kto patrí do sveta estetickej krásy? Inklúzia v multimodálnej online komunikácii estetickej medicíny 17
Andrej Horváth: Slovesný vid v analytických verbo-nominálnych spojeniach ako ukazovateľ štýlovej diferenciácie (na materiáli Slovenských národných novín 1845 – 1848) 18
Marieta Hrivnák Pastorková: Lexikografické spracovanie somatizmu rebro z perspektívy jeho jazykového obrazu 20
Tomáš Huntata: Kto posúva, nie je posuvný, ale kto sa preje, je prejedený (niekoľko poznámok o adjektivizácii príčastí v Slovníku súčasného slovenského jazyka) 22
Zuzana Ilčíková: Slovná zásoba v procese porozumenia naratívneho textu v predškolskom veku 23
Patrik Jakubek: Motivačné východiská názvov vinohradov vo vinohradníckej oblasti Šintava – Vinohrady nad Váhom 25
Marie Kaguševa: Чешские административные реалии на русском языке в чешской языковой среде (Ruština v českém online prostředí: administrativní reálie) 27
Valeriia Kaidash: Топонимы и их формы в устной речи русскоязычных жителей Пльзеня и Пльзенского края 29
Elizaveta Kardovskaia: A Gradient Approach to Complementhood in Russian Prepositional Verbs 30

Barbora Kavečanská: Nebinárna slovenčina v naratívnych rozhovoroch 32
Martina Kotvanová: Nárečia a sociálne siete (v kontexte éry digitalizácie) 34
Petronela Kováčová: Jazyk správnych aktov – hnutie Plain Language a potenciál AI 35
Vera Liudogovskaia: За пределами русского корабля: трансформация экспрессивности обсценных формул в публичном дискурсе 37
Michaela Majerčíková: Bol už biceps svalom a bola mršina ešte mrchou? Lekárska a anatomická lexika v slovníkoch predspisovného obdobia .. 39
Michal Maléř – Michal Místecký: Mezi identitou a konfliktem: analýza programových dokumentů blízkovýchodních organizací pomocí LIWC-22 41
Šárka Petrovičová: K zapojování korpusových nástrojů do výuky českého jazyka: teoretická východiska 43
Jaroslava Rusinková: Jazykové postoje ako východisko revitalizácie (menšinového) jazyka 45
Roman Soóky: Existuje neutrálny jazyk? Čo nás egolingvistika učí o komunikácii v kontexte prirodzeného jazyka 47
Slavomíra Stanková: Jazyk nosenia detí 49
Anastasija Šestakova: Uvědomované a neuvědomované bohemismy v mluvených projevech ruskojazyčných obyvatel Plzně 51
Peter Šimurka: Sídelné názvy Bojná a Sľažany 52
Patricie Šinkovičová: Vývoj chápání doplňku u žáků 2. stupně ZŠ 53
Ivana Šrámeková: Astronómovia objavili najstaršiu známu hviezdu – vznikla pred milión rokmi/miliónmi rokov. Dynamika súčasného používania číslovky milión so zreteľom na jej (a)flektívnosť 54
Bernhard Unterer: Deutsch durch Fernsehen: Spracherwerb und Vorstellungen vom deutschsprachigen Raum bei „Fernsehkindern“ in Montenegro 56
Eli Vanyova Kanova: Osobné mená v slovenskom preklade románu Vremeubežište Georgiho Gospodinova 57
Alžbeta Zacharidesová: Heteroakceptácia ako hodnotiaci parameter inkluzívnosti súčasného publicistického štýlu 58

Úvod

História kolokvií mladých jazykovedcov sa začala písať počas dvoch dní v roku 1991 v Učebno-výchovnom zariadení UK v Modre-Piesku pod organizačnou taktovkou vtedajšej Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV a Katedry slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Počas nasledujúcich rokov sa kolokvium mladých jazykovedcov stalo pravidelnou a neodmysliteľnou súčasťou vedeckého a spoločenského života začínajúcich i skúsených kolokvialistov, ktorí sa tu pravidelne stretávajú, interdisciplinárne a multidisciplinárne interagujú a vedecké aj osobné vzťahy nielen budujú, ale aj udržiavajú.

Význam kolokvia mladých jazykovedcov spočíva najmä v rozvíjaní živého jazykovedného výskumu a v podpore mladých lingvistov v začiatkoch ich vedeckého života. Veríme, že dlhoročná tradícia podujatia bude pokračovať aj prostredníctvom tohto ročníka a že vďaka účasti prednášajúcich z rôznych pracovísk a širokému tematickému zameraniu ich prednášok sa vytvorí priestor nielen na prezentáciu a konfrontáciu vedeckých poznatkov, ale aj na nadväzovanie a prehlbovanie osobných aj odborných vzťahov a kontaktov, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou rozvoja (nielen) mladých jazykovedcov.

V tomto zborníku predstavujeme abstrakty príspevkov, ktoré odznejú počas XXXV. kolokvia mladých jazykovedcov organizovaného Slovenskou jazykovednou spoločnosťou pri JÚĽŠ SAV, v. v. i., v Bratislave. Podujatie sa uskutoční v Účelovom zariadení NR SR v Častej-Papierničke v dňoch 30. 11. – 2. 12. 2026 a celkovo počas neho odznie 35 príspevkov v rámci deviatich tematických blokov (diskurzívna lingvistika, rétorika a komunikácia; lexikológia, výkladová lexikografia a sémantika; morfológia, výkladová lexikografia a lexikológia; inkluzívny jazyk a (súčasná) štylistika; didaktika a vyučovanie jazyka, čitateľská gramotnosť; sociolingvistika, jazykové kontakty a viacjazyčnosť; onomastika; historická jazykoveda; dialektológia v digitálnom priestore a korpusová lingvistika) od prednášajúcich z pracovísk na Slovensku, v Českej republike, Holandsku a v Španielsku.

Editorky

Prírodné živly ako zdrojové domény konceptuálnej metafory

Monika Bartošová

Príspevok predstavuje teoretické východiská skúmania konceptualizácie prírodných živlov v súčasnom slovenskom verejnom diskurze a zároveň približuje plánovaný postup empirického výskumu. Predmetom záujmu sú prírodné živly oheň, voda, zem a vzduch a ich konkrétne prejavy, ktoré sa v jazykovej komunikácii môžu stať východiskom konceptualizácie abstraktných javov a skúseností. Výskum vychádza z predpokladu, že jazyková reprezentácia prírodných javov nie je iba odrazom ich fyzikálnej podstaty, ale súvisí so spôsobom, akým človek prostredníctvom skúsenosti, kultúrneho prostredia a poznávacích procesov interpretuje svet.

Teoretický rámec je založený na prepojení kognitívnej lingvistiky a etnolingvistiky. Východiskom je teória konceptuálnej metafory G. Lakoffa a M. Johnsona, doplnená o koncepciu jazykového obrazu sveta lublinskej etnolingvistickej školy, najmä metodologické východiská J. Bartmińského. Pozornosť sa venuje aj skúsenostnému realizmu a teórii vtelenia, ktoré umožňujú chápať fyzické prostredie ako významnú súčasť ľudskej skúsenosti.

Cieľom výskumu je analyzovať a systematicky opísať spôsoby jazykovej konceptualizácie prírodných živlov v súčasnom slovenskom mediálnom diskurze, osobitne so zreteľom na ich konštruovanie ako aktérov deja prostredníctvom personifikácie a antropomorfizácie. Empirická časť bude založená na korpusovej analýze publicistických textov zo Slovenského národného korpusu. Sledované budú metaforické použitia vybraných lexém, ich kolokačné a tematické väzby a významové vzorce. Identifikácia metaforických výrazov bude realizovaná prostredníctvom metódy MIP. Následná analýza sa zameria na identifikáciu konceptuálnych metafor, zdrojových a cieľových domén a spôsobov pripisovania ľudských vlastností, činností a schopností prírodným živlom. Výsledky budú interpretované v rámci jazykového obrazu sveta a konfrontované s ustálenými predstavami o prírodných živloch vo frazeológii a paremiológii.

Kľúčové slová: prírodné živly, konceptualizácia, kognitívna lingvistika, etnolingvistika, jazykový obraz sveta, verejný diskurz, personifikácia, Slovenský národný korpus

LITERATÚRA

BARTMIŃSKI, Jerzy: Aspects of Cognitive Ethnolinguistics. London: Equinox 2009. 272 s.
BARTMIŃSKI, Jerzy: Jazyk v kontextu kultury. Dvanáct statí z lublinské kognitivní etnolingvistiky. Praha: Karolinum 2016. 170 s.
CIPRIANOVÁ, Elena: Metafora ako kognitívny, jazykový a kultúrny fenomén v angličtine. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre 2013. 109 s.
ČURDOVÁ, Veronika: Teorie významových profilů a výzkum somatismů v češtině. In: Jazykové aktuality, 2015, roč. 52, č. 1 – 3, s. 4 – 13.

DOLNÍK, Juraj: Jazyk – človek – kultúra. Bratislava: Kalligram 2010. 224 s.
JOHNSON, Mark: Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason. Chicago: University of Chicago Press 2000. 272 s.
LAKOFF, George – JOHNSON, Mark: Metafory, kterými žijeme. Brno: Host 2002. 296 s.
VAŇKOVÁ, Irena: Kognitivní lingvistika v kulturních souvislostech. In: Kognitivní věda dnes a zítra. Ed. D. Krámský. Liberec: Bor 2009, s. 243 – 256.
VAŇKOVÁ, Irena – ČURDOVÁ, Veronika: Čelem k teorii pojmových profilů: nové možnosti slovníkového výkladu somatismů. In: Didaktické studie, 2014, roč. 6, č. 1, s. 66 – 78.
VAŇKOVÁ, Irena – VITKOVSKAYA, Vera: Hlava: profily, subprofily, konceptuální schémata. In: Didaktické studie, 2014, roč. 6, č. 1, s. 79 – 88.

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Filozofická fakulta
Katedra slovenského jazyka a komunikácie
Tajovského 51, 974 01 Banská Bystrica
Slovenská republika
mborova@umb.sk

Typológia krížovkárskych legiend a ich konfrontácia so slovníkovými výkladmi (na príklade Slovníka súčasného slovenského jazyka)*

Henrieta Bučíková

V doterajších publikáciách sa v súvislosti s krížovkami a ich jazykovou stránkou venuje pozornosť najmä ich nedostatkom (napr. G. Horák – J. Ružička, 1957; E. Tvrdoň, 1972). Tento príspevok sa snaží od spomínaných problematických javov odhliadnuť a sústreďuje sa na legendy v rámci švédskych krížoviek, ich charakteristiku, typológiu a porovnanie s lexikografickým spôsobom výkladu slov, konkrétne so Slovníkom súčasného slovenského jazyka (SSSJ; 2006, 2011, 2015, 2021). Východiskom príspevku je téza, podľa ktorej medzi krížovkou a slovníkom existuje určité prepojenie založené na vzťahu, avšak opačne orientovanom, medzi slovom a významom. Kým lexikograf postupuje od heslového slova k jeho gramatickej, štylistickej, významovej a ďalšej interpretácii, lúštiteľ krížovky na základe významovej definície rekonštruuje konkrétnu lexikálnu jednotku.

Cieľom príspevku je na základe tejto tézy navrhnúť typológiu krížovkárskych legiend a ilustrovať ju na konkrétnom materiáli švédskych krížoviek publikovaných v rôznych periodikách, ako aj v špeciálnych krížovkárskych tituloch a v krížovkárskych slovníkoch. Príspevok sa zároveň pokúša zistiť, do akej miery sa jednotlivé typy legiend zhodujú so spôsobmi výkladu uplatňovanými v SSSJ, v čom sa od nich odlišujú a aké sú ich špecifiká. Touto typológiou sa dá zároveň poukázať na to, akým spôsobom krížovkárska legenda redukuje bohatšiu významovú štruktúru slovníkového hesla na minimálny, asociatívne najsilnejší príznak. Príspevok si ďalej všíma, ktorý typ legendy sa v krížovkách vyskytuje najčastejšie a čo túto frekvenciu ovplyvňuje. Účelom týchto zistení je aj prehĺbiť a rozšíriť doterajšie poznatky o tejto problematike a prispieť k výskumu témy, ktorej sa doteraz venovala len okrajová pozornosť.

Kľúčové slová: krížovka, krížovkárska legenda, slovníkový výklad, význam, Slovník súčasného slovenského jazyka

Slovenská akadémia vied
Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.
oddelenie súčasnej lexikológie a lexikografie
Panská 26, 811 01 Bratislava
Slovenská republika
henrieta.bucikova@juls.savba.sk

* Tento príspevok vznikol v rámci projektu VEGA č. 2/0027/25 Slovník súčasného slovenského jazyka – 8. etapa (koncipovanie a redigovanie slovníkových hesiel a s tým spojený lexikologicko-gramatický a korpusový výskum).

Zrozumiteľnosť v politickej rétorike z pozície hermeneutickej rekonštrukcie významu*

Štefánia Budzáková

Príspevok sa venuje kategórii zrozumiteľnosti v politickej rétorike z pozície hermeneutickej rekonštrukcie významu, teda z pozície odkrývania významu interpretáciou jazykových štruktúr s oporou o relevantný kontext. Vychádzame z tézy, že zrozumiteľnosť nespočíva len v transparentnosti jazykových a sémantických štruktúr, ale aj v tom, do akej miery politický výrok umožní recipientovi odkryť svoj význam a do akej miery iba navodzuje dojem odkrytia. Recipient pritom k politickému prejavu pristupuje ako interpretujúci subjekt, ktorý disponuje určitým predporozumením, teda rámcom očakávaní, skúseností a predsudkov, cez ktorý interpretuje. Toto predporozumenie je bezprostredne späté s tým, že recipient vníma výrok z vlastnej pozície prostredníctvom svojho motivačného sveta (potrieb, záujmov či želaní) na pozadí vlastného sociokultúrneho kontextu. Rozdiel medzi odkrývaním a zakrývaním významu sledujeme aj vo vzťahu k napätiu medzi utilitárskym a humanizujúcim prístupom k recipientovi. Utilitársky prístup podriaďuje komunikáciu zámeru hovoriaceho presadiť svoj vlastný prospech, zatiaľ čo humanizujúci prístup rešpektuje recipienta ako rovnocenného a slobodného účastníka komunikácie v duchu princípov sociálnej inklúzie. Teoreticky sa opierame o pojmy inkluzívna zrozumiteľnosť, ktorá umožňuje recipientovi plnohodnotnú participáciu na komunikačnom dianí, kultivačná inkluzívna zrozumiteľnosť, podporujúca jeho kultiváciu, nivelizačná inkluzívna zrozumiteľnosť, založená na komunikačnej simplifikácii. Dôležitým pojmom je aj riadená zrozumiteľnosť spočívajúca v zámernom usmerňovaní recipientovej recepcie a inferencie v prospech mocenských zámerov hovoriaceho. Vo výskume si kladieme otázky: Čo v politickej rétorike recipientovi skutočne odkrýva význam a čo iba navodzuje zdanie odkrytia? Ako sa v tejto rétorike prejavujú rôzne podoby zrozumiteľnosti chápané ako produktívne stretnutia horizontov recipienta a hovoriaceho, resp. rozličné deformácie tohto stretnutia, pri ktorých sa porozumenie nahrádza jeho zdaním? Pri výskume vychádzame z tradície hermeneutickej filozofie a nadväzujeme na novšie práce z oblasti teórie komunikácie a politickej rétoriky. Na tomto základe pristupujeme k analýze konkrétneho materiálu politickej rétoriky s cieľom preskúmať či a ako sa jednotlivé podoby zrozumiteľnosti spájajú s mierou odkrytia, respektíve zakrytia významu politického výroku.

Kľúčové slová: zrozumiteľnosť, politická rétorika, hermeneutika, kultivačná zrozumiteľnosť, nivelizačná zrozumiteľnosť

* Príspevok vychádza s podporou Vedeckej grantovej agentúry MŠVVaŠ SR v rámci projektu VEGA 1/0221/24 Kultúra jazykovej a komunikačnej prezentácie toposov.

Univerzita Komenského v Bratislave
Filozofická fakulta
Katedra slovenského jazyka a teórie komunikácie
Gondova 2, 811 02 Bratislava
Slovenská republika
stefania.budzakova@uniba.sk

Literárna onomastika v slovensko-francúzskom prekladovom kontexte*

Mária Ďuríčková

Témou nášho príspevku je literárna onomastika v slovensko-francúzskom prekladovom priestore so zameraním na prenos vlastných mien v umeleckej literatúre. Téma je situovaná na pomedzí translatológie, kultúrneho dedičstva, lingvistiky a kontrastívnej lingvistiky. Problematika prenosu vlastných mien v slovenskej literatúre do francúzskeho jazyka pritom doposiaľ nebola systematicky spracovaná ani z translatologického hľadiska, ani z hľadiska recepcie slovenskej literatúry vo Francúzsku. Výskum je preto relevantný nielen pre skúmanie prekladateľských postupov pri prenose vlastných mien, ale aj pre poznanie spôsobov, akými je slovenská literatúra sprostredkovaná a prijímaná vo francúzskom kultúrnom priestore. Východiskovým materiálom je korpus asi 300 slovenských literárnych diel a ich francúzskych prekladov. Korpus obsahuje súbor starších aj mladších slovenských diel.

V príspevku sa zameriame na dve skupiny vlastných mien: názvy literárnych diel a mená literárnych postáv. Zaujímať nás budú najmä pomenovania, ktoré sú úzko späté so slovenským kultúrnym a historickým prostredím. Príkladom môže byť postava Jánošíka alebo názov literárneho diela Statky-zmätky. V takýchto prípadoch vlastné meno neslúži iba na identifikáciu postavy či diela. Môže zároveň odkazovať na konkrétne historické udalosti, spoločenské javy alebo širšie kultúrne súvislosti, ktoré nemusia byť francúzskemu čitateľovi bezprostredne známe.

Cieľom príspevku je zmapovať a analyzovať spôsoby, resp. prekladateľské stratégie, akými sa slovenské literárne vlastné mená prenášajú do francúzskych prekladov, a sledovať ich z translatologického aj lingvistického hľadiska. Z translatologického pohľadu nás bude zaujímať predovšetkým to, aké riešenia prekladatelia pri jednotlivých menách a názvoch volia a do akej miery pritom zachovávajú alebo menia ich pôvodnú podobu a funkciu. Lingvistická analýza sa zameria na formálne a jazykové vlastnosti týchto pomenovaní a na rozdiely medzi slovenským a francúzskym jazykovým systémom, ktoré sa môžu premietnuť do výslednej podoby prekladu.

V príspevku chceme zároveň poukázať na to, že preklad literárnych vlastných mien nie je vždy len otázkou ich formálneho prenesenia do iného jazyka. Pri menách a názvoch spätých s konkrétnym kultúrnym prostredím sa do prekladu dostávajú aj kultúrne a historické významy, ktoré môžu byť v cieľovom texte zachované, upravené alebo čiastočne stratené. Pri literárnych vlastných menách

* Príspevok vznikol v rámci riešenia vedeckého projektu APVV-24-0267 „Slovenská idioetnická a reprezentatívna slovná zásoba ako súčasť slovenskej kultúrnej identity a jej ekvivalenty v románskych jazykoch (francúzština, španielčina, taliančina)“.

preto vzniká otázka, ako zachovať ich identifikačnú funkciu a zároveň sprostredkovať kultúrne súvislosti, ktoré sú súčasťou ich významu.

Kľúčové slová: literárna onomastika, slovensko-francúzsky preklad, umelecká literatúra, vlastné mená

LITERATÚRA

BLANÁR, Vincent: Teória vlastného mena. Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii. Bratislava: Veda 1996. 250 s.
BLANÁR, Vincent: Vlastné meno vo svetle teoretickej onomastiky. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV – Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 2008. 158 s.
DOLNÍK, Juraj: K pragmatike vlastných mien. In: 13. slovenská onomastická konferencia. Modra-Piesok 2. – 4. októbra 1997. Zborník materiálov. Bratislava: Esprima 1998, s. 21 – 25.
DOLNÍK, Juraj: Všeobecná jazykoveda. Opis a vysvetľovanie jazyka. Bratislava: Veda 2009. 375 s.
KUSÁ, Mária: Preklad ako súčasť dejín kultúrneho priestoru. Bratislava: Ústav svetovej literatúry SAV 2005. 173 s.
MAJTÁN, Milan: Štúdie z literárnej onomastiky. Bratislava: Veda 2024. 106 s.
POPOVIČ, Anton: Preklad a výraz. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1968. 252 s.
POPOVIČ, Anton: Teória umeleckého prekladu. Aspekty textu a literárnej metakomunikácie. Bratislava: Tatran 1975. 293 s.
RAKŠÁNYIOVÁ, Jana: Preklad ako interkultúrna komunikácia. Bratislava: AnaPress 2005. 140 s.
VILIKOVSKÝ, Ján: Preklad ako tvorba. Bratislava: Slovenský spisovateľ 1984. 239 s.

Univerzita Komenského v Bratislave
Filozofická fakulta
Katedra romanistiky
Gondova 2, 811 02 Bratislava
Slovenská republika
durickova12@uniba.sk

Kompozitné pomenovania farieb v slovenčine: medzi percepciou, možnosťami jazyka a lexikografiou

Michaela Gáborová

Farby tvoria neoddeliteľnú súčasť každodenného života a ich pomenovania predstavujú jeden zo spôsobov, akými sa ľudská percepcia a kategorizácia sveta premietajú do lexikálneho systému jazyka. Farebné spektrum má kontinuálny charakter, človek ho však prostredníctvom percepcie kategorizuje, diferencuje a jazykovo štruktúruje. Pomenovania farieb tak neodrážajú iba vlastnosti objektov, ale aj spôsob ich vnímania a konceptualizácie, ovplyvňovaný skúsenosťou a kultúrno-historickými súvislosťami. Potreba čoraz jemnejšej diferenciácie farebného spektra sa v jazykovom obraze sveta prejavuje vznikom nových pomenovaní vrátane kompozít. Príspevok sa zameriava na potenciálne možnosti jazyka, lexikografické spracovanie a sémantický potenciál vybraných kompozít pomenúvajúcich farby. Východiskom analýzy je jedenásť základných farieb podľa Berlina a Kaya (1969) a ich vzájomné kombinácie. Sledujeme ich výskyt a spôsob spracovania vo vybraných lexikografických príručkách (Krátky slovník slovenského jazyka, Pravidlá slovenského pravopisu, Ortograficko-gramatický slovník slovenčiny a Slovník súčasného slovenského jazyka). Osobitnú pozornosť venujeme kompozitám založeným na koordinačnom vzťahu (napr. bielo-modrý) a determinácii (napr. zelenomodrý), pričom sledujeme vzťah medzi ich sémantickou štruktúrou a ortografickou podobou. Pri kompozitách so spojovníkom skúmame zastúpenie jednotlivých farieb, možnosti ich vzájomného kombinovania a poradie zložiek; následne zisťujeme výskyt zodpovedajúcich kompozít bez spojovníka. Analyzujeme zastúpenie i absenciu jednotlivých pomenovaní, spôsob ich slovníkového spracovania a relevantné kolokácie. Excerpovaný materiál poukazuje na výraznú asymetriu v lexikografickom zachytení týchto pomenovaní. Kým niektoré kombinácie a odtiene farieb sú v slovníkoch zaznamenané, iné v nich absentujú napriek ich komunikačnému potenciálu. Pri koordinačných kompozitách možno pozorovať možnosť reverzibilného usporiadania zložiek (napr. bielo-modrý – modro-biely), lexikografické zachytenie takýchto dvojíc však nie je systematické. Odlišná situácia nastáva pri determinatívnych kompozitách pomenúvajúcich farebné odtiene, v ktorých poradie zložiek súvisí so sémantickou dominanciou jednej z farieb, a preto ich nemožno mechanicky zamieňať. Rozdiel medzi oboma typmi tak nie je iba ortografický, ale odráža odlišný spôsob konceptualizácie farebnej skutočnosti. Cieľom príspevku nie je formulovať definitívne závery o systéme pomenovaní farieb, ale prostredníctvom materiálovej analýzy poukázať na sémantický a slovotvorný potenciál farebných kompozít, možnosti ich komunikačného uplatnenia a mieru ich lexikografického zachytenia. Analýza zároveň ukazuje, ako sa percepčné diferencovanie farebného spektra a jeho

jazyková konceptualizácia stretávajú so systémovými možnosťami slovotvorby a s možnosťami a limitmi ich zachytenia v súčasnej slovenskej lexikografii.

Kľúčové slová: kompozitá, pomenovania farieb, percepcia, lexikografia, sémantika, kategorizácia

Prešovská univerzita v Prešove
Filozofická fakulta
Inštitút slovakistiky a mediálnych štúdií
Pedagogická fakulta
Katedra komunikačnej a literárnej výchovy
Ulica 17. novembra 1, 080 01 Prešov
Slovenská republika
michaela.gaborova@unipo.sk

ORCID: 0009-0004-5265-7108

Predstavenie plánu dizertačnej práce: Vývoj slovenskej právnej terminológie a snahy o jej unifikáciu po roku 1843

Jaroslava Gabrišová

Právna terminológia patrí medzi kľúčové zložky odborného jazyka, keďže priamo podmieňuje funkčnosť a zrozumiteľnosť právneho systému. Napriek tomu predstavuje jej historický vývoj v slovenčine doteraz len čiastočne preskúmanú oblasť. Príspevok predstavuje plán pripravovanej dizertačnej práce zameranej na systematickú korpusovú analýzu vývoja slovenskej právnej terminológie v legislatívnych textoch obdobia vymedzeného kodifikáciou spisovnej slovenčiny (1843) a zásadnými politickými zmenami po roku 1918, najmä vznikom Československej republiky. Východiskom výskumu je korpus starších textov Slovenského národného korpusu (r1843az1954-2.0), ktorý sprístupňuje aj preklad prvého ročníka Sbierky krajinských zákonov (SKZ) – jedného z najvýznamnejších zdrojov o tvorbe slovenských právnych termínov v danom období. Výskum nadväzuje na doterajšie analýzy, predovšetkým na prácu Gizely Valkovičovej (1981), ktorá na vzorke rokov 1868 – 1871 a 1878 – 1909 preukázala len čiastkovú terminologickú nadväznosť medzi prekladateľmi SKZ, a na štúdiu Jany Levickej (2023), ktorá poukázala na chýbajúce systematické korpusové spracovanie celej dochovanej SKZ. Cieľom pripravovanej dizertačnej práce je systematická korpusová analýza vývoja slovenskej právnej terminológie a identifikácia rozsahu kontinuity právnych termínov v porovnaní so staršími lexikografickými dielami a terminologickými slovníkmi zo začiatku 20. storočia. Na základe týchto zistení sa predpokladá, že podobná miera terminologickej neustálenosti a synonymie sa potvrdí aj vo vybraných sémantických okruhoch širšieho korpusu, pričom ich konkrétny výber bude predmetom prvej etapy štúdia. Predpokladá sa tiež, že terminológia zachytená v prekladoch SKZ sa vo významnej miere premietla do neskorších terminologických slovníkov. Príspevok priblíži zámer a metodológiu výskumu – korpusovú analýzu, lexikografickú komparáciu a slovotvornú analýzu – a predstaví plán prvej etapy štúdia, v rámci ktorej sa autorka bude venovať prvým sondám do materiálu, ktoré budú tvoriť základ pre ďalšie kroky výskumu.

Kľúčové slová: slovenská právna terminológia, korpusová lingvistika, Sbierka krajinských zákonov, terminologická synonymia, 19. storočie

Slovenská akadémia vied
Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.
oddelenie Slovenského národného korpusu
Panská 26, 811 01 Bratislava
Slovenská republika
jaroslava.gabrisova@korpus.juls.savba.sk

Prechod pôvodných *ja- a *i-kmeňov do zmiešanej paradigmy v starej češtine a slovenčine

Matea Haverlík

Česko-slovenská podskupina západoslovanských jazykov sa okrem iného vyznačuje inovatívnou paradigmou skloňovania podstatných mien ženského rodu. Táto paradigma, nazývaná v slovenčine dlaň a v češtine píseň, nemá v žiadnom inom slovanskom jazyku porovnateľný ekvivalent. Slová do tejto paradigmy prechádzajú z ostatných dvoch mäkkých paradigiem ženského rodu, ktoré svojimi koncovkami a veľkou časťou obsiahnutých slov zodpovedajú praslovanským *ja-kmeňom a *i-kmeňom ženského rodu.

Pri pôvodných *ja-kmeňoch možno priebeh prechodu medzi paradigmami sledovať diachronicky, čím sa zaoberajú viaceré gramatiky starej češtiny. Analýzou rovnakej sady lexém v Historickom slovníku slovenského jazyka tento fenomén demonštrujem aj v slovenčine.

Pomocou frekvenčných dát z retrográdnych slovníkov českého aj slovenského jazyka porovnávam rozloženie slov moderného jazyka medzi paradigmami. Výsledkom sú frekvencie usporiadaných dvojíc paradigiem, ktoré slová s rovnakou morfológiou nadobúdajú v češtine a slovenčine. Tu možno pozorovať rozdiely medzi procesom prechodu slov do zmiešanej paradigmy v týchto dvoch jazykoch. Tiež porovnávam niektoré dotknuté slová s ich etymologickým výkladom.

Slová, ktoré v starej češtine a slovenčine prechádzajú do zmiešanej paradigmy, často majú neistú etymológiu, najmä po morfologickej stránke, s viacerými rôznymi paradigmami medzi slovanskými jazykmi. Prechod slov do zmiešanej paradigmy však vyzerá byť jednosmerný, slová z nej takmer nikdy neprechádzajú späť do ostatných mäkkých paradigiem ženského rodu. Vďaka tomuto možno české a slovenské slová patriace do mäkkých paradigiem stále použiť na podporu etymologických výkladov.

Kľúčové slová: etymológia, substantívne paradigmy, feminínum, praslovančina, čeština, slovenčina

Rijksuniversiteit Groningen
Fakulta Campus Fryslân
Wirdumerdijk 34, Leeuwarden
Holandsko
mateahaverlik@gmail.com

Kto patrí do sveta estetickej krásy? Inklúzia v multimodálnej online komunikácii estetickej medicíny

Monika Hladíková

Tento príspevok sa zameriava na štylistické uchopenie inkluzivity v estetickej medicíne. Konkrétne využijeme socio-vedeckú komunikáciu v multimodálnej online štylistickej interakcii. Obsahovo pôjde o estetické invazívne omladzovanie, resp. odstraňovanie vrások. Sústredíme sa na komunikáciu smerom od estetických lekárov k ich klientom a potenciálnym klientom, a to formou jednak obsahu propagujúceho produkty na stránke, jednak cez príspevky na sociálnych sieťach (B2C). Zároveň bude zohľadnená komunikácia medzi klientmi a potenciálnymi klientmi (C2C), najmä v podobe používateľských a influencerských príspevkov sprostredkujúcich skúsenosti s estetickými zákrokmi a ich odporúčania.

Metodologicky pôjde o autorské interpretácie doplnené o interpretácie jednotlivcov, vybraných osôb, ktoré v minulosti podstúpili a plánujú podstúpiť podobné zákroky a ďalšej skupiny, ktorá takéto zákroky nepodstúpila a možno plánuje.

Cieľom predkladaného výskumu bude prispieť k prebiehajúcemu diskurzu o inklúzii v socio-vedeckej komunite. Budeme sa snažiť identifikovať a interpretovať jazykové a štylistické prostriedky konštituujúce idey inkluzivity a egality. Osobitná pozornosť bude venovaná napätiu medzi deklarovaným rešpektom k individuálnej kráse a možnou reprodukciou normatívnych predstáv o mladosti, tvárových charakteristikách a estetickej úprave tela.

Kľúčové slová: inklúzia, socio-vedecká komunikácia, estetická medicína, botox

Univerzita Komenského v Bratislave
Filozofická fakulta
Katedra slovenského jazyka a teórie komunikácie
Gondova 2, 811 02 Bratislava
Slovenská republika
hladikova9@uniba.sk

Slovesný vid v analytických verbo-nominálnych spojeniach ako ukazovateľ štýlovej diferenciácie (na materiáli Slovenských národných novín 1845 – 1848)

Andrej Horváth

Príspevok sa zaoberá analytickými verbo-nominálnymi spojeniami (AVNS) v Slovenských národných novinách z rokov 1845 – 1848 a sleduje, či sa vid formálneho slovesa v týchto spojeniach správa ako štýlovo diferencujúci príznak. Termín AVNS sa preberá v nadväznosti na Ľ. Kralčáka (2005), ktorý jav vymedzuje širšie než koncepcia lexikalizovaných spojení a slovesnú zložku označuje ako formálne sloveso. Výskum sa opiera o štyri okruhy poznatkov. Prvým je domáci opis samotného javu: J. Kačala (1993) vymedzuje kategoriálne slová cez protiklad kategoriálnych, subkategoriálnych a individuálnych významových komponentov, Ľ. Kralčák (2005) k tomu dodáva kritériá vymedzenia a inventár formálnych slovies. M. Pisárčiková (1977) opisuje na slovenskom materiáli vidovú funkciu týchto spojení ─ spojenie dopĺňa člen vidovej dvojice, ktorý jednoslovnému slovesu chýba ─ a formuluje predpoklad, že rozširovaním sa AVNS stávajú štylisticky neutrálnymi. S. Ondrejovič (1988) sleduje multiverbizačné procesy v spisovnej slovenčine a pripisuje AVNS úlohu štylistického identifikátora. Druhým okruhom je česká výskumná tradícia. V. Vlková (1978) opisuje multiverbizačné spojenia ako prostriedok abstraktnosti a explicitnosti odborného štýlu; M. Vácha (1976) diferencuje odborný štýl podľa slohových postupov. Tretím okruhom je metodologický predpoklad E. Jędrzejko (1993), podľa ktorej sa štylistická príznakovosť gramatickej kategórie nedá odvodiť z definícií, ale len doložiť kvantitatívnym narušením systémových modelov; vidovú príznakovosť AVNS teda treba sledovať distribúciou. Štvrtým okruhom je slovenská štylistika: J. Mistrík (1970) poskytuje kvantitatívny aparát vrátane prahov, od ktorých je rozdiel štylisticky relevantný, a varuje, že jednotlivý číselný údaj sám osebe nevypovedá; J. Findra (2004) dodáva sústavu objektívnych štýlotvorných činiteľov. Obidvaja zhodne kladú formovanie náučného štýlu až do obdobia po uzákonení štúrovskej spisovnej slovenčiny, resp. do druhej polovice 19. storočia ─ sledované ročníky periodika teda spadajú na začiatok tohto procesu. Cieľom príspevku je zistiť, či sa vidový pomer AVNS v rámci jedného periodika líši podľa slohového postupu rubriky a podľa ročníka, a či prípadnú vývinovú zmenu možno odlíšiť od zmeny v žánrovom zložení periodika. Každý doklad je preto anotovaný dvojako, podľa vidu formálneho slovesa a podľa slohového postupu textu, v ktorom sa vyskytol, a obidve premenné sa porovnávajú naprieč štyrmi ročníkmi periodika.

Kľúčové slová: analytické verbo-nominálne spojenia, slovesný vid, formálne slovesá, štýlová diferenciácia, Slovenské národné noviny, štúrovská slovenčina

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Filozofická fakulta
Katedra slovanských filológií
Štefánikova trieda 67, 949 74 Nitra
Slovenská republika
andrej.horvath@ukf.sk

Lexikografické spracovanie somatizmu rebro z perspektívy jeho jazykového obrazu*

Marieta Hrivnák Pastorková

Príspevok sa zaoberá problematikou interdisciplinárneho prístupu v lexikografickom spracovaní hesiel vo výkladovom slovníku. Cieľom príspevku je predstaviť lexikografické spracovanie somatizmu rebro v súvzťažnosti s jeho jazykovým obrazom. Z teoreticko-metodologického hľadiska príspevok vychádza z lexikografie a etnolingvistiky s presahom do kognitívnej lingvistiky. V súlade s koncepciou Slovníka súčasného slovenského jazyka má slovníkové heslo zahŕňať nocionálnu aj pragmatickú významovú zložku, reflektujúc nielen „komplex vedomostí, ktoré o označovanej mimojazykovej entite (objekte, jave, príznaku) majú používatelia jazyka na úrovni bežného poznania“, ale zároveň aj postoje používateľov jazyka k skutočnosti (Jarošová – Buzássyová – Bosák 2006, s. 28). V súvislosti s pragmatickou zložkou významu v príspevku operujeme s konceptom jazykového obrazu sveta, ktorý podáva kolektívnu, kultúrne a spoločensky zdieľanú konceptualizáciu skutočnosti založenú na konotáciách a kultúrnych stereotypoch (Bartmiński 2012). Konotácie sú súčasťou bežného, každodenne používaného jazyka a reflektujú kultúrne aj kognitívne aspekty konceptualizácie skutočnosti, t. j. spôsobu, akým človek vníma a kategorizuje svet. Slovníkové heslo tak predstavuje funkčnú kombináciu objektívnej, denotatívnej aj subjektívnej, kultúrne podmienenej, konotatívnej významovej zložky.

Spracovaniu lexikografickej definície hesla rebro predchádza analýza jazykových a textových dát, ktoré čerpáme primárne z korpusového materiálu, ale opierame sa aj o doterajšie spracovanie hesla rebro v slovenských výkladových, nárečových, etymologických a frazeologických slovníkoch. Prostredníctvom korpusovej analýzy predstavíme kolokačný profil somatizmu rebro, znázorňujúci jeho spájateľnosť s ďalšími jazykovými jednotkami a jeho celkové fungovanie v jazyku. Na základe analýzy jazykových a textových dát poukážeme na rôzne aspekty konceptualizácie somatizmu rebro pomocou metódy analýzy pojmových profilov (Vaňková, Čurdová 2014). Jazykový obraz rebra je podmienený kultúrnou skúsenosťou jazykového spoločenstva (vrátane náboženského aspektu) a zároveň kognitívnymi mechanizmami, akými sú napríklad kategorizácia, metaforické mapovanie významu či telesná skúsenosť človeka (Lakoff, Johnson 2002). S oporou o utvorený jazykový obraz rebra následne predstavíme jeho lexikografické spracovanie.

Kľúčové slová: lexikografia, etnolingvistika, kognitívna lingvistika, kategorizácia, jazykový obraz sveta, somatizmy

* Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA č. 2/0027/25. Slovník súčasného slovenského jazyka – 8. etapa (koncipovanie a redigovanie slovníkových hesiel a s tým spojený lexikologicko-gramatický a korpusový výskum).

LITERATÚRA
BARTMIŃSKI, Jerzy: Jazyk v kontextu kultury: dvanáct statí z lublinské kognitivní etnolingvistiky. Praha: Karolinum 2016. 170 s.
JAROŠOVÁ, Alexandra – BUZÁSSYOVÁ, Klára – BOSÁK, Ján: Východiská a zásady spracovania slovníka. In: Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. Hl. red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 2006, s. 13 – 47.
LAKOFF, George – JOHNSON, Mark: Metafory, kterými žijeme. Brno: Host 2002. 282 s.
VAŇKOVÁ, Irena – ČURDOVÁ, Veronika: Čelem k teorii pojmových profilů: Nové možnosti slovníkového výkladu somatismů. In: Didaktické studie, 2014, roč. 6, č. 1, s. 66 – 78.

Slovenská akadémia vied
Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.
oddelenie súčasnej lexikológie a lexikografie
Panská 26, 811 01 Bratislava
Slovenská republika
marieta.hrivnak.pastorkova@juls.savba.sk

ORCID: 0000-0001-5340-8278

Kto posúva, nie je posuvný, ale kto sa preje, je prejedený (niekoľko poznámok o adjektivizácii príčastí v Slovníku súčasného slovenského jazyka)

Tomáš Huntata

Používatelia jazyka pri komunikácii používajú na opis statických príznakov rôznych substancií práve adjektíva. Spôsob vzniku adjektív môže byť rôzny, napr. deriváciou [drevo → drevený, dnes → dnešný ap.; porov. deverbatívna derivácia (mraziť/mráz → mraz-ivý; cvičiť → cvič-ný) a deverbatívny slovnodruhový prechod (mraziť → mraz-iaci box; cvičiť → cvič-ený pes)], kompozíciou [veľký + duša → veľkodušný, svetlý + modrý → svetlomodrý ap.] či slovnodruhovým prechodom [Len s námahou sa držala na podlomených nohách. (príčastie od podlomiť sa – nohy sa jej podlomili) → Vrátil sa z väzenia s podlomeným zdravím. (2 možnosti interpretácie: (1) príčastie od podlomiť sa – zdravie sa mu podlomilo; alebo (2) možno hodnotiť už ako adjektívum – podlomené zdravie = slabé, poškodené]. Keďže hranice medzi slovnými druhmi nie sú nepriepustné, v rámci nášho príspevku sa budeme zameriavať na deverbatívnu adjektivizáciu, t. j. slovnodruhový prechod od verb k adjektívam, pričom pozornosť budeme sústreďovať na adjektivizáciu participií – aktívnych i pasívnych. Stupeň lexikalizácie týchto participií budeme overovať pomocou korpusovej analýzy vybraných lexikálnych jednotiek so zreteľom na ich kontextuálne použitie. Východiskový materiál budeme čerpať z pripravovaného 5. zväzku Slovníka súčasného slovenského jazyka, napr. povzbudzujúci, pobláznený či preinvestovaný ap. Cieľom príspevku bude overenie stupňa lexikalizácie týchto adjektivizovaných príčastí, ako aj identifikácia vhodných kritérií adjektivizácie.

Kľúčové slová: slovnodruhový prechod, pasívne particípium, aktívne particípium, adjektivizácia, výkladová lexikografia

Slovenská akadémia vied
Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.
oddelenie súčasnej lexikológie a lexikografie
Panská 26, 811 01 Bratislava
Slovenská republika
tomas.huntata@juls.savba.sk

Slovná zásoba v procese porozumenia naratívneho textu v predškolskom veku

Zuzana Ilčíková

Predkladaný príspevok sa zameriava na metodologické možnosti zachytenia kvalitatívnych aspektov slovnej zásoby a ich uplatnenia pri porozumení naratívnemu textu. Pri skúmaní slovnej zásoby sa pozornosť tradične sústreďuje na jej rozsah, ktorý však poskytuje iba čiastkový obraz o charaktere lexikálnych znalostí. Slovná zásoba patrí medzi jeden z prediktorov neskoršej čitateľskej gramotnosti a úspešnosti dieťaťa v škole. Mnohé zahraničné aj domáce výskumy poukazujú na súvislosť medzi úrovňou slovnej zásoby a úrovňou porozumenia textu. Väčšina doterajších štúdií však venuje pozornosť predovšetkým kvantitatívnemu aspektu slovnej zásoby, teda počtu osvojovaných slov. V posledných rokoch sa čoraz viac zdôrazňuje potreba skúmať aj kvalitatívnu stránku slovnej zásoby, teda hĺbku lexikálnych reprezentácií slov, ich vzájomné prepojenia a schopnosť ich flexibilného využívania pri vyvodzovaní významov recipovaných textov (Dickinson – Porche 2011; Hjetland et al. 2017; Jago et al. 2025; Nation – Snowling 2004; Ouellette 2006; Sénéchal – LeFevre 2014; Snow – Burns – Griffin 1998). Východiskom príspevku je pilotáž pripravovaného empirického výskumu koncipovaného ako viacprípadová štúdia piatich participantov vo veku 5 – 6 rokov. Všeobecná receptívna a expresívna slovná zásoba bola zisťovaná prostredníctvom štandardizovaného nástroja LITMUS-CLT-sk. Textovo špecifická slovná zásoba je hodnotená autorským nástrojom, ktorý kombinuje úlohy sledujúce receptívnu a expresívnu znalosť vybraných lexikálnych jednotiek s úlohami zameranými na vysvetlenie ich významu, čím umožňuje sledovať nielen znalosť slova, ale aj spôsob jeho sémantického a hĺbkového spracovania (paradigmatická, sémantická a slovotvorná motivácia v mentálnom slovníku daného participanta). Úroveň porozumenia textu je hodnotená prostredníctvom metódy odstupňovaných nápovedí (Feuerstein, Hoffman – Miller 1980; Liptáková et al. 2023) s využitím multimodálneho naratívneho textu, pričom zohľadňujeme teóriu dvojitého kódovania pri vyvodzovaní inferencií (Paivio 1991). Otázky sa zameriavajú na explicitne aj implicitne prezentovaný obsah naratívneho textu, pričom osobitná pozornosť je venovaná lokálnym, premosťovacím a induktívnym inferenciám podľa Tennenta (2015). Metóda odstupňovaných nápovedí zároveň umožňuje sledovať mieru podpory potrebnej na formuláciu odpovede pri jednotlivých otázkach. Príspevok prezentuje pilotáž navrhnutého výskumného dizajnu so zameraním na primeranosť lexikálnych jednotiek, zrozumiteľnosť úloh, výber umeleckých textov, schopnosť detí verbalizovať význam testovaných slov a možnosti kvalitatívneho kódovania odpovedí. V oblasti porozumenia textu sa overuje zrozumiteľnosť otázok, funkčnosť jednotlivých úrovní nápovede a ich schopnosť rozlišovať medzi sa-

mostatne vytvorenou odpoveďou a odpoveďou podporenou nápoveďou. Príspevok tak predstavuje metodologické východiská pilotného overovania nástrojov na zachytenie kvality slovnej zásoby v prepojení s procesmi explicitného a implicitného porozumenia naratívnemu textu u detí predškolského veku.

Kľúčové slová: slovná zásoba, porozumenie textu, predškolský vek

Prešovská univerzita v Prešove
Pedagogická fakulta
Katedra komunikačnej a literárnej výchovy
Ulica 17. novembra 15, 080 01 Prešov
Slovenská republika
zuzana.ilcikova@smail.unipo.sk

Motivačné východiská názvov vinohradov vo vinohradníckej oblasti Šintava – Vinohrady nad Váhom

Patrik Jakubek

V príspevku sa zaoberáme vybranými názvami vinohradov v historicky spoločnom chotári Šintavy a Vinohradov nad Váhom (okres Galanta), pričom hlavným cieľom je interpretácia ich jednotlivých motivačných východísk. Analyzovaný súbor tvoria predovšetkým tie názvy, ktoré aspoň v jednej doloženej podobe obsahujú druhový komponent hora alebo jeho maďarský sémantický pendant hegy a ktorých vinohradnícka funkcia (v zmysle pomenovaného hospodárskeho objektu) je jednoznačne potvrdená aj historickými, kartografickými či lexikografickými prameňmi, v nadväznosti na výsledky vlastného terénneho výskumu. Keďže motivácia týchto chotárnych názvov, medzi ktoré sa názvy vinohradov z hľadiska tradičného delenia toponým zaraďujú, úzko súvisí aj s vývinom vinohradníckej krajiny, vlastnej analýze predchádza tiež charakteristika miestneho vinohradníctva od stredoveku cez obdobie hospodárskeho rozmachu, fyloxérovej krízy až po socialistickú kolektivizáciu a následný ústup vinohradníckej funkcie viacerých pomenovaných lokalít v druhej polovici 20. storočia. Dôležitou súčasťou príspevku je zároveň aj priblíženie sémantického záberu spomenutého apelatíva hora, keďže popri zaužívanejších významoch ako „lesný porast“ alebo „kopec; vyvýšenina“ je v slovenskej nárečovej a osobitne vo vinohradníckej lexike etablované aj vo význame „viničom vysadená časť chotára“, resp. „vinohradnícky areál“. V analyzovaných názvoch toto apelatívum plnilo funkciu druhového komponentu určujúceho povahu referenta, zatiaľ čo jeho individualizáciu a aj motiváciu vyjadroval až pripojený zhodný atribút. Analýza jednotlivých motivačných východísk ukazuje, že názvy vinohradov odrážali najmä rôznorodé spôsoby, akými miestne spoločenstvo danú lokálnu vinohradnícku krajinu členilo, vlastnícky hodnotilo a využívalo. Zachytené sú tak nielen názvy motivované polohou a vzájomným chronologickým postavením jednotlivých pomenovaných areálov (Predná hora, Stará hora, Nová hora), ich rozmermi (Krátka hora, Myšia hora), úrodnosťou alebo iným metaforicky utvoreným pozitívnym hodnotením (Zlatá hora, Paradič), ale aj možnými vegetačnými okolnosťami (Ružová hora). Do pomenovaní zároveň vstupovali aj konkrétne vzťahy k bývalej kráľovskej moci alebo vlastníkom (Kráľova hora, Šintavská hora, Šopornianska hora, Rakova hora) či iné činnosti, prípadne správanie miestneho spoločenstva (Hulácka hora). Oproti týmto motivačne celkom transparentným názvom sa však v analyzovanom súbore vyskytujú aj také, ktorých motivácia nie je už celkom jednoznačná. Ide najmä o názvy Kamenica, Pomorová hora a Šlompár. Čiastočná analýza aj týchto názvov je ale rovnako dôležitá, pretože na jej príklade možno jasne poukázať nielen na myslené hranice motivačnej rekonštrukcie, ale aj potrebu dôsledne

odlišovať či prepájať v onomastickom výskume doložené súvislosti od možných lexikálnych paralel, mladších ľudových výkladov a iných nelingvistických údajov. Analýza motivácie názvov vinohradov zároveň ukazuje aj na ich premeny v priestore slovensko-maďarského jazykového kontaktu. Systematické porovnávanie doložených slovenských a maďarských podôb nám umožňuje vysloviť záver, že názvy vinohradov sa často len formálne prispôsobovali dobovým jazykovým pomerom, bez sekundárnej zmeny pôvodnej motivácie, čo svedčí o pretrvávaní miestnej pomenovacej tradície. Hoci mnohé pôvodné vinohradnícke objekty po viacerých spoločensko-hospodárskych zmenách napokon zanikli alebo zmenili svoju funkciu, ich názvy pretrvali v miestnej komunikácii a sekundárne aj v neúradných pomenovaniach ulíc až do súčasnosti. Stále tak uchovávajú informácie o niekdajšom členení a využívaní chotára, čím zostávajú živou súčasťou miestnej kolektívnej pamäti.

Kľúčové slová: slovenské terénne názvy, chotárne názvy, názvy vinohradov, onymická motivácia, apelatívum hora, Šintava – Vinohrady nad Váhom

Slovenská akadémia vied
Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.
oddelenie dejín slovenčiny, onomastiky a etymológie
Panská 26, 811 01 Bratislava
Slovenská republika
patrik.jakubek@juls.savba.sk

ORCID: 0009-0006-3788-6142

Чешские административные реалии на русском языке в чешской языковой среде (Ruština v českém online prostředí: administrativní reálie)

Marie Kaguševa

Доклад посвящён способам обозначения чешских административных реалий в русскоязычной онлайн-коммуникации и их функциям в обмене практической информацией. В центре внимания находятся обсуждения, в которых участники интернет-сообществ задают вопросы и дают советы по оформлению документов, обращению в учреждения и прохождению административных процедур в Чехии. Цель исследования — выявить способы включения чешских обозначений в русскоязычные сообщения и установить их связь с коммуникативными задачами консультации. Материалом служат сообщения из авторского корпуса русскоязычной онлайн-коммуникации в Чехии, содержащие названия документов, учреждений и административных процедур. Анализ предполагает рассмотрение отдельных обозначений в составе диалогических фрагментов: вопроса, ответа и последующих уточнений при их наличии. Используются методы сопоставительного и контекстуального анализа, а также классификация обозначений по предметной области, способу языкового оформления и коммуникативной функции. Сопоставляются сохранение исходного чешского названия, его графическая и грамматическая адаптация, передача средствами русского языка и сочетание чешского обозначения с русским пояснением. Особое внимание уделяется названиям zaměstnanecká karta, povolení k dlouhodobému pobytu, сокращению OAMP MVČR и употреблению слова «термин» в контексте записи на приём. Исследуется, как эти обозначения используются для идентификации документа или учреждения, уточнения административного действия и формулирования практической рекомендации. Отдельно рассматриваются случаи, когда чешское выражение предлагается адресату как готовый поисковый запрос. Рабочая гипотеза состоит в том, что выбор способа обозначения связан с задачей сообщения и предполагаемыми знаниями адресата: сохранение чешского названия может обеспечивать его узнаваемость в институциональной среде, а русское пояснение — раскрывать содержание и порядок действий. При интерпретации разграничиваются функция, устанавливаемая по контексту сообщения, и успешность понимания, о которой можно судить лишь при наличии ответной реакции. Предполагаемый вклад исследования заключается в функциональном описании чешских административных обозначений как средств передачи практического знания внутри русскоязычных интернет-сообществ.

Kľúčové slová: богемизмы, языковой контакт, аттриция, коммуникативные функции, онлайн язык

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav východoevropských studií
Nám. Jana Palacha 1/2, 116 38 Praha 1
Česká republika
kagusheva@seznam.cz

Топонимы и их формы в устной речи русскоязычных жителей Пльзеня и Пльзенского края

Valeriia Kaidash

Исследование употребления топонимов в устной речи русскоязычного населения, проживающего за пределами государств, в которых русский язык является официальным, предоставляет исследователям материал, позволяющий выявить особенности современной русской устной речи в языковой среде, находящейся под влиянием другого языка. В связи с этим особый интерес представляет изучение топонимов и их различных форм в русской устной речи, а также способов их употребления носителями русского языка. Целью данной работы является анализ форм топонимов в речи русскоязычных жителей Пльзеня и Пльзенского края и выявление особенностей их употребления. Материалом для анализа послужили 30 аудиозаписей интервью, проведённых в период с июня 2016 года по февраль 2022 года с 32 русскоязычными гражданами, постоянно проживающими в городе Пльзень и Пльзенском крае (Чешская Республика).

Kľúčové slová: Пльзень, Пльзенский край, русскоязычные жители, топонимы, формы топонимов, устная речь

Západočeská univerzita v Plzni
Filozofická fakulta
Katedra filologických studií
Sedláčkova 15, 301 00 Plzeň
Česká republika
kaidashvaleriia@gmail.com

A Gradient Approach to Complementhood in Russian Prepositional Verbs

Elizaveta Kardovskaia

This paper investigates how Russian intransitive prepositional verbs, such as učastvovat' v 'participate in', pattern as selecting complements or adjuncts, and why standard syntactic diagnostics often yield conflicting results. Extending non-binary approaches to the complement-adjunct distinction (Luque Nadal 2021), I argue for a gradient model of argument structure in which complementhood depends on the degree of integration between the verb and its PP, correlated with prepositional desemantization.

Russian data show that PP complements require preposition-sensitive wh-questions, such as Na što eto vlijaet? 'What does this affect?', whereas forms such as *Gde eto vlijaet? 'Where does it influence?' are infelicitous in isolation, as they fail to target the PP complement.

Most selected PP complements resist iteration, as in *On polagaetsja na druzej na sosedej 'He relies on friends on neighbors', as do most conventional adjuncts. By contrast, locative and temporal PPs may co-occur when they denote semantically nested spatial or temporal domains, regardless of whether they function as complements or adjuncts (McInnerney 2022), as in Cvetok rastët na klumbe v sadu 'The flower grows in a flowerbed in a garden'.

The omission test reveals a continuum in argument realization. Verbs in sentences like *On prinadležit 'He belongs' strictly require overt realization, indicating that the PP occupies an obligatory argument position. Other verbs allow omission more freely when the complement is discourse-recoverable, as in Mi tože učastvuem. 'We are also participating', whereas Mi učastvuem 'We're participating' in isolation does not facilitate an omitted complement. Some show intermediate behavior: *Situacija vozdejstvuet 'The situation affects' is semantically incomplete in isolation. However, acceptability improves when the argument is contextually or adverbially supported, as in Vsë eto vozdejstvuet terapevtičeski 'All this has a therapeutic effect'.

Syntactically, this contrast can be modeled in terms of null complement licensing: strongly selecting verbs require overt expression, while weaker verbs permit the complement to remain unexpressed when it is recoverable from context. This variation reflects lexical sensitivity in the licensing of omission, with position along the continuum determined by the interaction between selectional strength and discourse recoverability.

Sluicing further indicates that the PP position remains structurally available under ellipsis as in Eto vlijaet, no neponjatno na što 'It affects something, but it's not clear what'. However, in cases of strict lexical selection, sluicing does not provide evidence beyond that already revealed by omission, as in *Proekt

sostoit, no ja ne znaju iz čego ‘The project consists, but I don’t know of what’.

The results show that the diagnostics do not diverge arbitrarily, but instead probe distinct aspects of verb-PP structure. Wh-questions reflect selectional properties, iterability is sensitive to semantic compatibility between PPs, omission tracks argument realization and sluicing reveals the persistence of a syntactically projected complement position under ellipsis. Taken together, these findings support a non-categorical view of the complement-adjunct distinction, in which diagnostics function as complementary indicators of verb-PP integration at the syntax-semantics interface.

Kľúčové slová: prepositional verbs, complement-adjunct distinction, gradience, verb-PP integration, syntax-semantics interface

University of the Balearic Islands
Doctoral School of the UIB
Doctoral Program in Arts and Humanities
Ctra. de Valldemossa, km 7.5, 07122 Palma
Španielsko
elizaveta.kardovskaia@gmail.com

ORCID: 0009-0006-4856-8860

Nebinárna slovenčina v naratívnych rozhovoroch

Barbora Kavečanská

„Už viem, že som nebinárne. Čo s tým mám robiť v jazyku?“ Podobnú otázku si kladie väčšina nebinárnych ľudí, ktorí sa nestotožňujú s mužským ani so ženským rodom. Spisovná slovenčina im neumožňuje vyjadrovať svoju rodovú identitu, a preto hľadajú možnosti sebareprezentácie v jazykovom prejave mimo spisovnej slovenčiny. Skúmaniu jazyka nebinárnych osôb v slovenčine sa venujeme v rámci projektu APVV č. VV-MVP-24-0243 Úloha identity v procese jazykovej emergencie, ktorý prebieha na JÚĽŠ SAV a zaoberá sa tým, ako ľudia jazykovo prejavujú svoju identitu. Jedným z cieľov projektu je aj lepšie pochopenie fungovania rodovo inkluzívneho jazyka v praxi. Doteraz sa v slovenskom kontexte výskum sústredil na opísanie možností používania rodovo inkluzívneho jazyka (porov. Molnár Satinská 2025; Cviková – Juráňová 2015; Urbancová 2023; Moyšová 2024), ktorý pozorujeme najmä v inštitucionálnej sfére. Náš výskum sa posúva do roviny súkromnej komunikácie nebinárnych osôb a ich komunít. Preto sme si ako jednu z metód nášho výskumu zvolili realizáciu tzv. jazykových biografií. V rámci výskumu o jazyku nebinárnych osôb podobné metódy v posledných rokoch využili aj Kaplan (2022) a Feketova – Raviv (2025). Rozhovory nám umožňujú sledovať aj samotný jazykový prejav nebinárnych osôb. Ukazuje sa, že v queer komunite sa vyskytuje viacero jazykových stratégií a žiadna z nich nie je dominantná. Navyše hovoriaci medzi nimi prepínajú v závislosti od kontextu komunikačnej situácie. Stretávame sa s používaním stredného rodu, plurálu, so striedaním zámen a s ďalšími stratégiami. Môj príspevok vychádza z rozhovorov realizovaných v roku 2026 a prezentuje stratégie slovensky hovoriacich nebinárnych osôb. Príspevok tak nadväzuje na výskumy o rodovo inkluzívnom jazyku na Slovensku (porov. vyššie) a na výskumy o formách nebinárneho jazyka v iných slovanských (porov. Herrmann 2024) a európskych jazykoch (porov. Pfalzgraf 2026). Mojím cieľom je poukázať na rozmanitosť jazykovej praxe nebinárnych osôb a na ich prežívanie jazyka a rodovej identity.

Kľúčové slová: jazykové stratégie, rodovo inkluzívny jazyk, nebinárny jazyk, rodová identita

LITERATÚRA

CVIKOVÁ, Jana – JURÁŇOVÁ, Jana: Význam a možnosti používania rodovo vyváženého jazyka. In: Analýza významu a možností používania rodovo vyváženého jazyka. Centrum vzdelávania Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR 2015, s. 7 – 26.

FEKETOVA, Lucia – RAVIV, Limor: The inescapable cage of a man and a woman: Experiences of non-binary people with gender identity (non-)affirmation in the context of a gendered language. In: International Journal of Transgender Health, 2025, s. 1 – 26. doi:10.1080/26895269.2025.2544022

HERRMANN, Tobias-Alexander: Nonbinary Gender Identities: Linguistic Practices in Russian and Czech. Berlin: Frank & Timme, 2024. 404 s.
HRUBANIČOVÁ, Ingrid: Hráčstvo, kolegovstvo – pár poznámok k premenám interpretácie vyjadrovania významu hromadnosti (kolektívnosti) pri označovaní osôb. In: Kultúra slova, 2025, roč. 59, č. 2, s. 74 – 87.
KAPLAN, Jennifer.: Binary-constrained code-switching among non-binary French-English bilinguals. In: Proceedings of the Linguistic Society of America, 2022, roč. 7, č. 1, č. článku 5279. doi:10.3765/plsa.v7i1.5279
MCLEMORE, Kevin: Experiences with Misgendering: Identity Misclassification of Transgender Spectrum Individuals. In: Self and Identity, 2014, roč. 14, s. 51 – 74. doi:10.1080/15298868.2014.950691.
MOLNÁR SATINSKÁ, Lucia: Rodovo inkluzívne používanie slovenčiny: výzvy a možnosti. In: Kultúra slova, 2025a, roč. 59, č. 2, s. 65 – 74.
MOLNÁR SATINSKÁ, Lucia: Maďarčina v Bratislave: Príbeh jazyka a viacjazyčnosti. Bratislava: Slovart, 2025b. 228 s.
MOYŠOVÁ, Stanislava: Aspekty inkluzívneho jazyka nielen v slovenčine. In: Kultúra slova, 2024, roč. 58, č. 1, s. 3 – 14.
PEKAROVIČOVÁ, Jana: Rodový diskurz a jeho fungovanie v akademickej praxi. In: Studia Academica Slovaca 52: prednášky 59. Letnej školy slovenského jazyka a kultúry, 2023, s. 58 – 74.
PFALZGRAF, Falco (Ed.): Gender-Inclusive Language: Findings from 14 Languages and Open Research Questions. Berlin: De Gruyter Mouton, 2026. 364 s.
RUSSELL, Stephen T. – POLLITT, Amanda M. – LI**,** Gu – GROSSMAN, Arnold H.: Chosen Name Use Is Linked to Reduced Depressive Symptoms, Suicidal Ideation, and Suicidal Behavior Among Transgender Youth. In: Journal of Adolescent Health, 2018, roč. 63, č. 4, s. 503 – 505. https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2018.02.003
URBANCOVÁ, Lujza: Slovenčina pre všetkých (Queer ľudia v slovenskom jazyku). In: Studia Academica Slovaca 52: prednášky 59. Letnej školy slovenského jazyka a kultúry, 2023, s. 75 – 86.

Slovenská akadémia vied
Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.
oddelenie sociálnej lingvistiky
Panská 26, 811 01 Bratislava
Slovenská republika
barbora.kavecanska@gmail.com

ORCID: 0009-0007-1490-4595

Nárečia a sociálne siete (v kontexte éry digitalizácie)*

Martina Kotvanová

V príspevku sa zaoberáme využívaním nárečia na sociálnych sieťach. Zameriame sa na platformy Instagram a Facebook, ktoré slúžia na sebaprezentáciu, prezentáciu produktov, zábavného obsahu či zdieľanie obsahu z každodenného života používateľov rôznych vekových kategórií. Tieto príspevky denne konzumuje široké publikum, v dôsledku čoho dochádza aj k ovplyvňovaniu konzumentov prostredníctvom tohto digitálneho obsahu.

V rámci pozorovania a následnej analýzy vychádzame z prepojenia tradičných a súčasných dialektologických prístupov, prostredníctvom ktorých je možné skúmať sociolingvistický aspekt využívania nárečí. V naratívoch pôvodných nositeľov nárečí (autochtónov) budeme sledovať tieto dominantné prvky: dynamiku v jazykových rovinách nárečia (so zreteľom na výskyt prvkov širšieho nárečového základu – interdialektu), výskyt prvkov ďalších existenčných foriem národného jazyka (variet) v nárečovom prejave, výskyt a adaptácia prvkov prevzatých z cudzích jazykov (napr. z angličtiny), tvorivé uplatnenie nárečia v online priestore (so zreteľom na vybrané sociálne siete), identitu a identifikáciu „in group" a „out group" tvorcov a sledovateľov vybraných profilov/stránok na sociálnych sieťach, prvky humoru či generačné rozdiely vo vnímaní nárečia vo verejnom priestore.

V príspevku zároveň poukážeme na to, ako zámerná sebaprezentácia a prezentácia nárečia ovplyvňuje postoje sledovateľov k samotným dialektom a ich názory na ne.

V rámci sledovaného digitálneho priestoru ako prostredia, v ktorom je možné uplatňovať v komunikácii nárečia, by sme radi zachytili vývin spôsobov prezentácie nárečí naprieč časom – od tradičného rozprávania o živote, cez rozprávanie príbehov, až k popularizátorom nárečí vo svete sociálnych sietí/influencerov. V neposlednom rade je naším zámerom vyzdvihnúť prínos digitálnych prostriedkov umožňujúcich prístup k nárečiam aj pre širokú verejnosť (a vďaka tomu aj pre rôzne aspekty výskumu tejto formy modernej komunikácie).

Kľúčové slová: digitalizácia, identita, modernizácia, nárečie, sociálne siete, sociolingvistika, súčasné médiá

Slovenská akadémia vied
Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.
dialektologické oddelenie
Panská 26, 811 01 Bratislava
Slovenská republika
martina.kotvanova@juls.savba.sk

ORCID: 0009-0008-7544-1771

* Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA 2/0085/26 Slovník slovenských nárečí IV. – 2. etapa.

Jazyk správnych aktov – hnutie Plain Language a potenciál AI

Petronela Kováčová

Právny jazyk je už dlhodobo najmä verejnosťou vnímaný ako zložitý a často nezrozumiteľný pre neodborných používateľov práva a právny štýl bol dlhodobo vnímaný ako „bizarný a neprístupný“ (Maley, 1994). Termín ‚právny jazyk‘ zahŕňa rôzne kontexty použitia, ktoré implikujú množstvo interakcií a zrozumiteľnosť dokumentov najmä pre adresáta – laika.

Problematika zrozumiteľnosti rozhodnutí správnych orgánov rezonuje vo vyspelých štátoch už niekoľko desaťročí. Špecifické vlastnosti právneho jazyka sú kritizované ako prekážka jasnej komunikácie medzi inštitúciami a verejnosťou. Právnici, výskumníci a občianski aktivisti podporujú používanie jednoduchého jazyka – Plain Language, ktorý možno definovať ako „jazykový štýl založený na odporúčaniach na zabezpečenie jasnej komunikácie“ (Gledhill et al., 2019).

Odporúčania vedúce k vyššej miere zrozumiteľnosti sa týkajú stavby viet a súvetí, vyhýbaniu sa technickým výrazom a tzv. „ťažkým“ slovám a akcentuje sa zameranie na adresáta a jasné závery rozhodnutí (Asprey, 2003).

Správne právo je často opisované ako právo statusu quo, ktoré je selektívne voči zmenám. Rozhodnutia sa vydávajú na regionálnej úrovni, pričom tu môžu už mať právne účinky aj iné zmluvy o právach v konkrétnom priestore. Používanie zaužívaného interpretačného prístupu má svoje limity. Dochádza ku kombinácii „živého nástroja“ s diskrečnou právomocou, ktorú majú správne orgány pri riešení aktuálnych či „nových“ situácií a pri reflexii relatívne nových práv. V súčasnosti sa skúma potenciál AI pre zjednodušenie jazyka rozhodnutí správnych orgánov.

Cieľom štúdie je preskúmať možnosť preformulovania rozhodnutí správnych orgánov s perspektívou dosiahnutia popularizovania textov rozhodnutí správnych orgánov či orgánov štátnej správy. Na základe zvolenej vzorky rozhodnutí správneho orgánu sme vytvorili súbor preštylizovaných úryvkov z rozhodnutí, ako návrhov novej a zrozumiteľnejšej formulácie tak, aby sme získali zrozumiteľnejšie texty z aspektu adresáta – laika bez toho, aby sa akokoľvek zmenili či modifikovali právne účinky.

Metodologické východiská: diskurzívno-naratívna analýza, kombinácia kvalitatítvnej, kvantitatívnej a kontextovej analýzy. Výskumný materiál: korpusové databázy: Právnický elektronický slovník, Zbierka rozhodnutí a stanovísk Najvyššieho správneho súdu a Slovenský národný korpus JÚĽŠ SAV.

Kľúčové slová: zrozumiteľnosť, rozhodnutie, správny orgán, lexika, stavba vety

LITERATÚRA A ZDROJE

ALEXY, Robert: Recht, Vernunft. Diskurs. Studien zur Rechtsphilosophie. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag 1995. 292 s.
ASPREY, Michele M.: Plain Language around the world. Plain Language for Lawyers. Sydney: Federation Press 2003. 330 s.
AUER, Peter: Jazyková interakce. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2014, 312 s.
DOLNÍK, Juraj: Jazyk v pragmatike. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2018. 198 s.
GAHÉR, František: Interpretácia v práve I. In: Filozofia, 2015, roč. 70, č. 8, s. 647 – 657.
GLEDHILL, Christopher et al.: Towards a linguistic definition of 'simplified medical English': Applying textometric analysis to Cochrane medical abstracts and their plain language versions. [online]. In: LCM-La Collana/The Series. 2019, roč. 6, č. 2, s. 91 – 114. Dostupné z WWW: https://doi.org/10.7359/919-2019-gled [cit. 2026-10-10].
HOLLÄNDER, Pavel: Paradox právneho jazyka. [online]. Dostupné z WWW: www.juls.savba.sk/ediela/ks/1995/6/ks1995-6.html [cit. 2026-10-10].
Korpus súdnych rozhodnutí, v3.0. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 2024. Dostupný z WWW: https://alica.juls.savba.sk/run.cgi/first_form?corpname=od_justice_v30# [cit. 2026-10-11].
MALEY, Yon: The language of the law. In: Language and the law. Ed. J. Gibbons. New York: Longman 1994, s. 11 – 50.
SLANČOVÁ, Daniela: Socioštylistika ako súčasť interaktívnej štylistiky – návraty a perspektívy. In: Jazykovedný časopis, 2019, roč. 70, č. 3, s. 607 – 625.
VALOVÁ, Katarína: Právny jazyk. In: Právny obzor, 2000, roč. 83, č. 1, s. 63 – 72.
Zbierka stanovísk a rozhodnutí Najvyššieho správneho súdu Slovenskej republiky. Bratislava: Najvyšší správny súd Slovenskej republiky 2025, roč. 4, č. 1. Dostupný z WWW: https://www.nssud.sk/zbierka-stanovisk-a-rozhodnuti-najvyssieho-spravneho-sudu-slovenskej-republiky/ [cit. 2026-10-11].
ZUMRÍK, Miroslav: Jazyk slovenských súdnych rozhodnutí. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2025. 304 s.

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Filozofická fakulta
Katedra slovanských filológií
Štefánikova trieda 67, 949 74 Nitra
Slovenská republika
petronela.kovacova@ukf.sk

ORCID: 0009-0008-8770-644X

За пределами русского корабля: трансформация экспрессивности обсценных формул в публичном дискурсе*

Vera Liudogovskaia

В публичном дискурсе, связанном с российско-украинской войной, ряд обсценных выражений получил распространение далеко за пределами первоначальных ситуаций употребления и исходного языкового пространства. Они воспроизводятся в протестной коммуникации, СМИ и социальных сетях, переводятся, сокращаются, графически модифицируются и становятся материалом языковой игры (Havryliv 2023). В связи с этим возникает вопрос о том, как меняются форма, функции и экспрессивность таких выражений при переходе между языками и коммуникативными средами, а также как в новых условиях воспроизводится, маскируется или переосмысляется их обсценный компонент. Материалом доклада служат три широко известные формулы разного происхождения: «Русский военный корабль, иди на хуй», «Путин — хуйло» и «Хуй войне». Все три получили широкое публичное распространение, однако различаются историей возникновения и дальнейшими способами функционирования. Их сопоставление позволяет проследить разные траектории существования обсценной формулы за пределами исходного контекста и сравнить характер её межъязыковых и междискурсивных трансформаций. Наиболее известная из рассматриваемых формул — «Русский военный корабль, иди на хуй» — уже становилась предметом лингвистического анализа, в частности как вульгаризм в публичной коммуникации и как прецедентное высказывание (Trendowicz 2023), а также в более широком контексте языка войны, вербальной агрессии и языковой креативности (Havryliv 2023). В предлагаемом докладе внимание переносится на сравнительный анализ трёх формул и динамику их функционирования в разных языковых и дискурсивных средах. Рассматриваются стратегии перевода и сохранения исходной формы, эвфемистические и дисфемистические преобразования, графическое маскирование, сокращение и языковая игра (Allan – Burridge 2006). Исследование включает сравнительный анализ представления формул в разных языковых версиях Википедии, а также примеры из СМИ, социальных сетей, протестных акций и городского пространства. В качестве дополнительного материала рассматриваются реакции генеративных языковых моделей как один из индикаторов узнаваемости и закрепления отдельных

* Táto práca bola podporená Univerzitnou grantovou agentúrou Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici v rámci projektu UGA-03-DS-2026: „Posledné slová ruských protivojnových aktivistov: pragmalingvistická analýza verejného vyjadrenia v represívnom kontexte“ a nadväzuje na výskum projektu VEGA 1/0008/24 „Aktuálne trendy emocionálno-expresívneho lexikónu v slovensko-francúzskej kontrastívnej perspektíve“.

обсценных формул. Анализ показывает, какие изменения происходят с обсценными формулами по мере их распространения между языками и дискурсами, какие элементы исходной формы сохраняются, а какие преобразуются. Отдельный вопрос составляет степень их узнаваемости вне первоначального контекста и возможность говорить о приобретении ими прецедентного статуса в современном политическом и антивоенном дискурсе.

Kľúčové slová: обсценная лексика, экспрессивность, публичный дискурс, языковое табу, прецедентный феномен, язык войны

LITERATÚRA

ALLAN, Keith – BURRIDGE, Kate: Forbidden Words: Taboo and the Censoring of Language. Cambridge: Cambridge University Press 2006. 303 pp.

HAVRYLIV, Oksana: Russian warship, go fuck yourself! Sprachliche Grenzsetzungen, Abgrenzungen und Grenzüberschreitungen am Beispiel des russischen Angriffskrieges gegen die Ukraine. In: Wortfolge. Szyk Słów, 2023, No. 7, pp. 1 – 25. Dostupné z WWW: https://doi.org/10.31261/WSS.2023.07.06 [cit. 2026-09-14].

TRENDOWICZ, Marcin: Wulgaryzmy w komunikowaniu i przestrzeni publicznej (na przykładzie frazy „Русский военный корабль, иди…"). In: Przegląd Rusycystyczny, 2023, No. 3 (183), pp. 152 – 165. Dostupné z WWW: https://doi.org/10.31261/pr.15356 [cit. 2026-09-10].

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Filozofická fakulta
Katedra romanistiky
Tajovského 51, 974 01 Banská Bystrica
Slovenská republika
vliudogovskaia@student.umb.sk

ORCID: 0009-0006-0947-4386

Bol už biceps svalom a bola mršina ešte mrchou? Lekárska a anatomická lexika v slovníkoch predspisovného obdobia

Michaela Majerčíková

Príspevok sa venuje lekárskej a anatomickej lexike zachytenej v dvoch historických slovníkoch predspisovného obdobia – Verborum in institutione grammaticae in ungaricum et slavicum translatio (Trnava 1648) a Syllabus vocabulorum, grammaticae Emmanuelis Alvari (Trnava 1728 a 1733). Cieľom je porovnať spôsob spracovania lekárskej a anatomickej lexiky v oboch prameňoch a sledovať, akými slovenskými alebo slovakizovanými ekvivalentmi sa prekladali latinské pomenovania častí ľudského tela, telesných stavov a chorôb. Pozornosť sa sústreďuje na zhodné i rozdielne preklady, ako aj na lexémy, ktoré sa nachádzajú iba v jednom zo sledovaných slovníkov. Rozdiely v prekladoch môžu poukázať na neustálenosť dobovej slovnej zásoby, existenciu synonymických variantov či neustálenosť. Zároveň možno sledovať, do akej miery sa jednotlivé ekvivalenty používali v ďalších obdobiach a či sa postupne stávali súčasťou odbornej terminológie. Porovnávaný materiál bude preto konfrontovaný najmä s Historickým slovníkom slovenského jazyka (1991 – 2008) a Bernolákovým Slowárom Slowenským Češko-Laťinsko-Ňemecko-Uherským (1825). Podľa povahy skúmaných lexém sa prihliadne aj na nárečový materiál. Takéto porovnanie umožní sledovať kontinuitu jednotlivých pomenovaní, ich synonymické vzťahy, významovú diferenciáciu a štylistickú príznakovosť, ako aj zmeny, ku ktorým dochádzalo v procese ich vývinu. Ilustratívnym príkladom je preklad latinského cadaver ako mrcha, telo mŕtve. Lexéma mrcha sa v historickej slovnej zásobe nespája iba s označením mŕtveho tela či zdochliny, ale nadobúda aj ďalšie expresívne a hodnotiace významy. Na tomto materiáli možno sledovať nielen lexikálnu kontinuitu, ale aj sémantický vývin a štylistické rozvrstvenie jednotlivých pomenovaní. Na vybraných príkladoch sa príspevok pokúsi ukázať, ako sa lekárska a anatomická lexika v období pred kodifikáciou spisovnej slovenčiny formovala, používala a postupne diferencovala. Komparácia slovníkov Verborum a Syllabus tak môže prispieť nielen k poznaniu historickej lexikografie, ale aj k lepšiemu pochopeniu procesov vývinu a ustaľovania odbornej slovnej zásoby predbernolákovského obdobia.

Kľúčové slová: historická lexikografia, predspisovné obdobie, lekárska lexika, historická lexika

LITERATÚRA, ZDROJE A PRAMENE

BERNOLÁK, Anton: Slowár Slowenskí Češko-Laťinsko-Ňemecko-Uherskí seu Lexicon Slavicum Bohemico-Latino-Germanico-Ungaricum. Budae: Typis et Sumtibus Typogr. Reg. Univers. Hungaricae 1825 – 1827. Dostupné z WWW: https://slovniky.juls.savba.sk/ [cit. 2025-07-20].

HAYEKOVÁ, Matilda: Dejiny slovenských slovníkov do roku 1945. Bratislava: Univerzita Komenského 1979. 254 s.
Historický slovník slovenského jazyka. Hl. red. M. Majtán 7 zv. Bratislava: Veda 1991 – 2008. Dostupné z WWW: https://slovniky.juls.savba.sk/ [cit. 2025-07-20].
Ioannis Severini Tantamen Zoologiae Hungaricae seu historiae animalium quorum magnam partem alit Hungaria. Posonii, typis Franc. Augustini Patzko. 1779.
KRAJČOVIČ, Rudolf – ŽIGO, Pavol: Dejiny spisovnej slovenčiny. Bratislava: Univerzita Komenského 2002. 249 s.
LEVICKÁ, Jana – ZUMRÍK, Miroslav: Odborný jazyk a výskum jeho lexiky. In: Jazykovedný časopis, 2019, roč. 70, č. 3, s. 569 – 586.
Slovník slovenských nárečí. I. A – K. Ved. red. I. Ripka. Bratislava: Veda 1994. 936 s.
Slovník slovenských nárečí. II. L – P (povzchádzať). Ved. red. I. Ripka. Bratislava: Veda 2006. 1066 s.
Slovník slovenských nárečí. III. P (poza) – R. Ved. red. A. Ferenčíková. Bratislava: Veda 2021. 816 s.
Syllabus vocabulorum, grammaticae Emmanuelis Alvari, è Societate Jesu, In vernaculas: Hungaricam et Slavonicam conversorum, secundum Exemplar Viennense, paucis mutatis, nonnullis etiam additis. Tyrnaviae: Typis Academicis per Frid. Gall. (Ostatné vydania: 1717, 1731, 1733, 1759).
VÁŽNY, Václav: Z trnavské slovnikové a mluvnické literatury před Bernolákem. In: Časopis pro výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi 10, 1936, 386 – 405.
Verborum in institutione grammaticae in ungaricum et slavicum translatio Secundum ordinem Alphabeticum, Tyrnaviae, Typis Academicis, per Philippum Iacobum Mayr anno 1648.
VOIT, Petr: Encyklopedie knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. Století. Praha: Libri 2006. 1350 s.

Slovenská akadémia vied
Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.
oddelenie Slovenského národného korpusu
Panská 26, 811 01 Bratislava

Trnavská univerzita v Trnave
Pedagogická fakulta
Katedra slovenského jazyka a literatúry
Priemyselná 4, 918 43 Trnava
Slovenská republika
michaela.majercikova@korpus.juls.savba.sk

Mezi identitou a konfliktem: analýza programových dokumentů blízkovýchodních organizací pomocí LIWC-22

Michal Maléř – Michal Místecký

Příspěvek se zabývá analýzou jazykových profilů programových dokumentů blízkovýchodních politických a militantních organizací. Korpus tvoří celkem 11 programových textů spojených se šesti organizacemi – Fatahem, Organizací pro osvobození Palestiny, Hamásem, Hizballáhem, Lidovou frontou pro osvobození Palestiny a Al-Kájdou – uveřejněných v letech 1964–2017. Zahrnuty jsou charty, ústavy, deklarace, otevřené dopisy a manifesty. Tyto texty jsou v příspěvku chápány jako funkčně vymezená skupina programových dokumentů, protože formulují pozici dané organizace, její cíle, principy a reakce na politické podmínky (srov. Ebner et al., 2025, s. 607). Pět organizací je zastoupeno dvěma texty z různých období, což umožňuje vedle srovnání mezi jednotlivými aktéry sledovat také diachronní proměny uvnitř téže organizace. Analýza pracuje s dostupnými anglickými verzemi těchto dokumentů.

K analýze bude využit nástroj LIWC-22 (Boyd et al., 2022), který přiřazuje slova a krátké výrazy k předem definovaným lingvistickým, psychologickým, sociálním a kognitivním kategoriím a umožňuje tak převést každý dokument na vícerozměrný profil relativních frekvencí daných kategorií. Analýza bude kombinovat deskriptivní porovnání jednotlivých profilů s vícerozměrnými statistickými postupy. Hierarchické shlukování bude využito k identifikaci skupin dokumentů s podobnou celkovou strukturou, zatímco analýza hlavních komponent (Principal Component Analysis) umožní explorativně zachytit hlavní osy variability mezi texty. U organizací, u nichž je to možné, bude navíc provedeno diachronní srovnání staršího a novějšího textu s cílem sledovat směr a rozsah proměn jejich jazykových profilů.

Cílem studie je zjistit, do jaké míry se jazykové profily dokumentů liší mezi jednotlivými organizacemi a jak stabilní či proměnlivé jsou v čase. Studie doplňuje dosavadní převážně kvalitativní a historicko-politologické výzkumy o systematické vícerozměrné srovnání programového jazyka několika aktérů v jednotném analytickém rámci. Podle dostupné literatury jde zároveň o první systematické srovnání tohoto souboru organizací založené na vícerozměrných jazykových profilech jejich programových dokumentů a kombinující meziorganizační a diachronní perspektivu.

Kľúčové slová: LIWC-22, blízkovýchodní organizace, programové dokumenty, jazykové profily, hierarchické shlukování

LITERATÚRA

BOYD, Ryan L. – ASHOKKUMAR, Ashwini – SERAJ, Sarah – PENNEBAKER, James W.: The Development and Psychometric Properties of LIWC-22. [online]. Austin, TX: The

University of Texas at Austin 2022. Dostupné z WWW: https://www.liwc.app/static/documents/LIWC-22%20Manual%20-%20Development%20and%20Psychometrics.pdf [cit. 2026-09-07].
EBNER, Julia – KAVANAGH, Chris – WHITEHOUSE, Harvey: Is There a Language of Terrorists? A Comparative Manifesto Analysis. In: Studies in Conflict & Terrorism, 2025, roč. 48, č. 6, s. 601 – 628. Dostupné z WWW: https://doi.org/10.1080/1057610X.2022.2109244 [cit. 2026-09-07].

Ostravská univerzita
Filozofická fakulta
Katedra českého jazyka
Havlíčkovo nábřeží 3120, 702 00 Ostrava
Česká republika
malemi66@osu.cz

ORCID: 0009-0001-5613-2067
ORCID: 0000-0002-9183-4435

K zapojování korpusových nástrojů do výuky českého jazyka: teoretická východiska

Šárka Petrovičová

Příspěvek se zaměřuje na dosud nedostatečně probádanou oblast zapojování korpusových nástrojů do výuky mateřského jazyka. Jeho cílem je vymezit teoretická východiska, která budou tvořit základ výzkumu realizovaného v rámci disertační práce. Výzkum bude zaměřen na navržení, implementaci a empirické ověření možností využití korpusových nástrojů Českého národního korpusu v autentickém prostředí základní školy.

Ústřední východisko disertační práce tvoří přístup data-driven learning (DDL). Přestože se jedná o oblast, která je v Čechách i v zahraničí odborně prozkoumávána, dosavadní pozornost se soustřeďuje především na výuku cizích jazyků (srov. Bennett 2010, Boulton – Perez-Paredes 2024, Zasina 2019). V kontextu výuky mateřského jazyka zůstává potenciál korpusových nástrojů i jejich skutečné uplatnění ve školní praxi neprobádán. Dosavadní výzkumy přitom ukazují, že využití korpusových dat může přispívat k efektivnějšímu osvojování jazykových struktur ve srovnání s některými tradičnějšími způsoby výuky (Vyatkina 2016, Zasina 2022).

Za významné přínosy korpusového přístupu lze považovat zpřístupnění autentických jazykových dat, podporu rozvoje digitální kompetence žáka a hlubší porozumění fungování jazyka (Šmejkalová – Kopřivová 2019). Korpusové nástroje tak vytvářejí podmínky pro induktivní osvojování poznatků, při němž žák není pouze příjemcem předkládaných pravidel, ale aktivně se podílí na jejich odvozování a interpretaci (Boulton – Perez-Paredes 2024, Zasina 2019).

Ačkoliv empirické výzkumy zkoumající využití korpusových nástrojů ve výuce českého jazyka na základní škole prakticky neexistují, tak impulzů a námětů k využití těchto nástrojů je k dispozici několik. Za zmínku stojí webové stránky Českého národního korpusu, konkrétně sekce Pro školy (Lukešová 2017). Kromě toho nalezneme publikace obsahující návrhy a metody představující konkrétní možnosti práce s korpusovými daty v hodinách českého jazyka (Šmejkalová – Kopřivová 2019; Šormová, K., Šebesta, K. a kol. 2019).

I přes množství didaktických materiálů však chybí komplexní výzkum, který by ověřil využitelnost a realizovatelnost těchto materiálů v autentických podmínkách základní školy. Není ani výzkumně podloženo, jaké možnosti poskytuje učitelům a žákům výuka s korpusovými nástroji, ani s jakými limity je jejich implementace spojena. Jelikož se navíc nacházíme v době, kdy didaktika jazyka odstupuje od tradiční, tzv. frontální výuky a cílí na rozvoj kompetencí žáka a jeho užší zapojení do výukového procesu, považujeme výzkum tohoto typu za velmi aktuální.

Kľúčové slová: český jazyk, didaktika mateřského jazyka, data-driven-learning, korpusové nástroje, základní škola

LITERATÚRA

BENNETT, Gena R.: Using Corpora in the Language Learning Classroom: Corpus Linguistics for Teachers. Ann Arbor: University of Michigan Press 2010. 144 s.
BOULTON, Alex – PÉREZ-PAREDES, Pascual: Data-driven learning: Pedagogy and technology. In: The Bloomsbury Handbook of Language Learning and Technology. Eds. R. Hampel – U. Sticker. London: Bloomsbury Publishing 2024, s. 212 – 225.
LUKEŠOVÁ, Lucie (ed.): Pro školy – repozitář korpusových cvičení. Praha: FF UK 2017. Dostupné z WWW: https://korpus.cz/proskoly [cit. 2026-10-19].
ŠMEJKALOVÁ, Martina – KOPŘIVOVÁ, Marie: Jazykové korpusy a elektronické zdroje ve výuce českého jazyka. Praha: FF UK 2019. Dostupné z WWW: https://pedf.cuni.futurebooks.cz/detail-knihy/6-jazykove-korpusy-elektronicke-zdroje-ve-vyuce-ceskeho-jazyka [cit. 2026-10-19].
ŠORMOVÁ, Kateřina – ŠEBESTA, Karel a kol.: Korpusy v jazykovém vyučování II. Praha: FF UK 2019. 190 s.
VYATKINA, Nina: Data-driven learning for beginners: The case of German verb-preposition collocations. In: ReCALL. Cambridge University Press 2016, roč. 28, č. 2, s. 207 – 226. Dostupné z WWW: https://www.cambridge.org/core/journals/recall/article/abs/datadriven-learning-for-beginners-the-case-of-german-verbpreposition-collocations/0E4247A-41320183C34AD6D70EA181C3B [cit. 2026-10-19].
ZASINA, Adrian Jan: Korpusový přístup ve výuce češtiny jako cizího jazyka. Disertační práce. Praha: FF UK 2019. 265 s. Dostupné z WWW: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/115540/140077926.pdf?sequence=1&isAllowed=y [cit. 2026-10-19].
ZASINA, Adrian Jan: Corpus approach to teaching Czech as a foreign language in university courses. In: Bohemistyka, 2022, roč. 22, č. 3, s. 435 – 462. Dostupné z WWW: https://pressto.amu.edu.pl/index.php/bo/article/view/36485/31185 [cit. 2026-10-19].

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka
Magdalény Rettigové 4, 116 39 Praha 1
Česká republika
sarka.petrovicova280@student.cuni.cz

ORCID: 0009-0000-1896-5706

Jazykové postoje ako východisko revitalizácie (menšinového) jazyka

Jaroslava Rusinková

Príspevok sa zaoberá problematikou spisovného rusínskeho jazyka a jeho (ne)fungovania ako komunikačného prostriedku Rusínov a Rusínok na Slovensku. Spisovný rusínsky jazyk bol kodifikovaný v r. 1995 a odvtedy sa zo strany normotvorby venuje veľká pozornosť úpravám jeho normy. V ostatnej dobe sa však aj odborná verejnosť pýta, kam má spisovná rusínčina smerovať, pričom dochádza k evidentnému napätiu medzi tvorcami/-kyňami normy a používateľstvom jazyka. Toto napätie je zjavné najmä vo viacerých rovinách jazyka, napr. v lexikálnej, gramatickej, ortografickej.

V danej problematike sa však demonštruje hierarchicky nadriadený vzťah kodifikátorov/-iek k používateľom jazyka, pričom hlavným zmyslom príspevku je poukázať na niekoľko aspektov tvorenia spisovnej normy, a to, že

(a) existujú zjavné nedostatky v presadzovaní rusínčiny ako menšinového jazyka. Príspevok pritom naznačí hlavné jazykové javy, v ktorých sa nesúlad medzi tzv. ideálnou a reálnou normou prejavuje;

(b) jazykové postoje nie sú len vedľajším, sekundárnym výskumom v rámci teórie spisovného jazyka, ale môžu byť základom pre úspešnú revitalizáciu jazyka, pretože sa do nich premietajú reálne spisovnojazykové potreby používateľstva. Tematika tak zapadá do širšej oblasti ľudovej lingvistiky, ktorá zahŕňa tvorbu živej normy z používateľskej perspektívy a vzťah k jazyku ako takému;

(c) uvažovanie o nastolenej téme pritom presahuje teoretickú rovinu uvažovania o novom prístupe k spisovnému jazyku nie na základe konceptu národnosti, ale ako k jednému z viacerých občianskych jazykov používaných na území Slovenskej republiky. Koncept spisovného jazyka ako jedného z viacerých občianskych jazykov vychádza z myšlienok budovania občianskej spoločnosti aj na základe viacjazyčnosti.

Príspevok vychádza z komunikačno-pragmatickej metodológie, pričom analýza sa zakladá na materiáli webového diskurzu, ktorý zahŕňa texty rôzneho charakteru, avšak publikované prioritne v rámci sociálnych sietí, čím sa aktívne vplýva na cieľovú skupinu (členovia a členky rusínskej menšiny). Analýza je založená na egolingvistickom prístupe, ktorý (na rozdiel od etnolingvistického prístupu) lepšie vysvetľuje jazykové správanie a konanie človeka, pretože v používaní jazyka a vo vzťahu k nemu sa prejavuje národnostná a jazyková identita obyvateľstva.

Kľúčové slová: spisovná rusínčina, jazyková identita, jazyková norma, jazykové postoje, egolingvistika

LITERATÚRA A ZDROJE

Ako ďalej rusínsky jazyk? Odborný seminár pri príležitosti 30. výročia kodifikácie rusínskeho jazyka zo dňa 06. februára 2025. Prešov: SNM – Múzeum rusínskej kultúry v Prešove. Dostupné online: https://www.youtube.com/watch?v=l80FShqP53Y&xstg=CAMSEBUJ_b-oH-PhF0yjBgb_zzE%3D.

BOSÁK, Ján: Kedy bude vôľa na zjednodušenie slovenského pravopisu? In: Ed. M. Považaj. Dynamické tendencie v slovenskom pravopise. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2009, s. 143 – 148.

DANEŠ, František: Postoje a hodnotící kritéria při kodifikaci. In: Ed. J. Chloupek. Aktuální otázky jazykové kultury v socialistické společnosti. Praha: Academia 1979, s. 79 – 91.

DANYLENKO, Andriy: Carpatho-Rusyn. In: Encyclopedia of Slavic Languages and Linguistics Online. Dostupné z WWW: http://dx.doi.org/10.1163/2589-6229_ESLO_COM_031960 [cit. 2026-10-19].

DOLNÍK, Juraj: Teória spisovného jazyka so zreteľom na spisovnú slovenčinu. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2009. 301 s.

JABUR, Vasiľ: K niektorým otázkam charakteristiky noriem rusínskeho jazyka na Slovensku. In: Ed. P. R. Magocsi. A New Slavic Language Is Born/Zrodil sa nový slovanský jazyk. New York: Columbia University Press 1996, s. 43 – 52.

KRÁĽOVÁ, Ľuba: Špecifické problémy jazykovej a národnej sebareflexie Rusínov na Slovensku v duchu Sčítaní obyvateľov, bytov a domov v rokoch 1991 – 2021. In: Ed. K. Koporová. Studium Carpatho-Ruthenorum 2022. Štúdie z karpatorusinistiky 14. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Centrum jazykov a kultúr národnostných menšín, Ústav rusínskeho jazyka a kultúry 2022, s. 35 – 48.

RUSINKOVÁ, Jaroslava: Dynamické tendencie v pravopise prirodzenej slovenčiny. In: Jazykovedný časopis, 2020, roč. 70, č. 3, s. 529 – 544.

RUSINKOVÁ, Jaroslava: Spisovná slovenčina ako prirodzený jazyk (na pozadí jazykových postojov). In: Jazykovedné štúdie XXXVI. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2020. 94 s.

VAŇKO, Juraj: The language of Slovakia´s Rusyns. New York: Carpato-Rusyn Research Center 2000. 250 s.

Slovenská akadémia vied
Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.
oddelenie sociálnej lingvistiky
Panská 26, 811 01 Bratislava
Slovenská republika
jaroslava.rusinkova@juls.savba.sk

ORCID: 0009-0002-2042-6917

Existuje neutrálny jazyk? Čo nás egolingvistika učí o komunikácii v kontexte prirodzeného jazyka

Roman Soóky

Existuje vôbec neutrálny jazyk? Môžeme v komunikácii sprostredkúvať „čistý“ význam bez postoja, perspektívy či hodnotového ukotvenia hovoriaceho? Teoreticko-metodologický rámec príspevku kombinuje ekologickú psychológiu – t. j. situovaná percepcia významu, afordančná povaha jazykových podnetov, languaging – (Heft, 2001; Steffensen – Harvey, 2018; Reed, 1996; Becker, 1991) s egolingvistikou (Beaver – Stanley, 2023; Soóky, 2022; Dolník, 2012; Kravchenko, 2006, 2007), ktorá umožňuje analyzovať vzťah medzi jazykovou formou, subjektívnou relevantnosťou výpovede a identitným ukotvením recipienta. Tieto prístupy sú operacionalizované prostredníctvom historického prístupu kritickej diskurzívnej analýzy R. Wodak (2021), ktorá umožňuje sledovať stabilné diskurzné vzorce v dlhšom časovom horizonte. Empirický materiál tvoria (1) prepisy z fokusovej diskusie, ktorá bola realizovaná s osobami so sklonom veriť konšpiráciám (N = 6, vyselektované podľa metodiky Conspiracy Mentality Questionnaire), zameranej na ich spontánne interpretačné stratégie pri práci s dezinformačným textom; (2) korpus verejných komunikátov jednej politickej strany na Slovensku (verejné vystúpenia, informačné noviny a statusy na sociálnych sieťach) z obdobia 2016 – 2024. Cieľom príspevku je tak otvoriť diskusiu, či je predstava o neutrálnom jazyku empiricky udržateľná v kontexte hate speech, propagandy, gaslightingu a mansplainingu.

Kľúčové slová: neutrálny jazyk, egolingvistika, kritická diskurzná analýza, languaging, prirodzený jazyk, komunikácia

LITERATÚRA

BEAVER, David – STANLEY, Jason: The politics of language. Princeton: Princeton University Press 2023. 520 s.

BECKER, Alton. L.: Language and languaging. In: Language and Communication, 1991, Vol. 11, No. 1/2, pp. 33 – 35.

DOLNÍK, Juraj: Sila jazyka. Bratislava: Kalligram 2012. 368 s.

HEFT, Harry: Ecological psychology in context: James Gibson, Roger Barker, and the legacy of William James‘s radical empiricism. New York: Routledge 2001. 476 s.

KRAVCHENKO, Alexander: Cognitive linguistics, biology of cognition and biosemiotics: Bridging the gaps. In: Language sciences, 2006, Vol. 28, No. 1, pp. 51 – 75.

KRAVCHENKO, Alexander: Essential properties of language, or, why language is not a code. Language Sciences, 2007, Vol. 29, No. 5, pp. 650 – 671.

REED, Edward S.: Encountering the world: Toward an ecological psychology. Oxford: Oxford University Press 1996. 214 s.

SOÓKY, Roman: How (un)freedom is being developed: The linguistic world of one political party in Slovakia concerning liberalism. In: Jazykovedný časopis, 2022, Vol. 73, No. 3, pp. 329 – 353.
STEFFENSEN, Sune V. – HARVEY, Matthew, I.: Ecological meaning, linguistic meaning, and interactivity. In: Cognitive Semiotics, 2018, Vol. 11, No. 1, pp. 1 – 21.
WODAK, Ruth: The politics of fear: The shameless normalization of far-right discourse. London: Sage 2021. 360 s.

Slovenská akadémia vied
Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.
oddelenie sociálnej lingvistiky
Panská 26, 811 01 Bratislava
Slovenská republika
roman.sooky@juls.savba.sk

ORCID: 0000-0002-9685-0979

Jazyk nosenia detí

Slavomíra Stanková

Nosenie detí sa najmä v posledných dvoch dekádach stalo obľúbenou a (opäť) využívanou formou starostlivosti o dieťa. Komunita nosiacich rodičov na Slovensku si za toto obdobie vytvorila vlastný jazyk, ktorý sa prejavuje najmä na úrovni špecifických slov a slovných spojení, ktoré považujeme za sociolektizmy (napr. šatkonosič, klokanka, babyvak, ring sling; ďalej ustálené viacslovné spojenia: ergonomický nosič, zanosená šatka atď.). Tento jazyk sa postupne formoval najmä v medzirodičovskej komunikácii – virtuálnej i fyzickej. Virtuálna forma komunikácie zahŕňa najmä špecializované diskusné skupiny na sociálnych sieťach a diskusné fóra zamerané na túto oblasť, ale realizuje sa aj prostredníctvom popularizačných a komerčných (baby)webov zameraných na podporu nosenia. V priamej medzirodičovskej komunikácii sa tento jazyk používa napr. v tzv. podporných skupinách nosenia, v ktorých nosiace osoby hľadajú podporu na praktizovanie nosenia.

Cieľom nášho príspevku je predstaviť systematický, lexikologicky orientovaný výskum výrazov z oblasti nosenia detí. Jazykový materiál, ktorý budeme analyzovať, zahŕňa širokú paletu typov internetových komunikátov, ktoré tematicky súvisia s oblasťou nosenia detí – od príspevkov v špecializovaných skupinách na sociálnych sieťach po komerčne zamerané weby propagujúce pomôcky na nosenie detí, a to so zameraním na obdobie publikovania od r. 2016 do r. 2026. Ďalší typ jazykového materiálu budú tvoriť 3 pološtruktúrované interview s tzv. poradkyňami nosenia. Cieľom tejto kvalitatívnej metódy je zistenie toho, ako respondentky používajú dané výrazy v komunikácii, ako interpretujú ich význam a v akých kontextoch ich používajú. Chceme zistiť, ktoré výrazy sú v komunikácii preferované, ako varírujú a aký majú komunikačný cieľ a pod. Tieto zistenia porovnáme s používaním daných výrazov v internetovom virtuálnom prostredí. Predpokladáme, že pri niektorých výrazoch zachytíme ich variantné formy – obsahové i formálne, a že zachytíme aj kontext vzniku a rozšírenia niektorých sociolektizmov. Na základe syntézy poznatkov z analýzy písaných komunikátov na internete a poznatkov z interview chceme predstaviť štruktúru tejto jazykovej variety a popísať vybrané sémanticko-pragmatické aspekty významu vybraných sociolektizmov.

V slovenskej jazykovede ide o doposiaľ lingvisticky nespracovanú tému. Sčasti je pokrytá štúdiami z oblasti výskumu sociolektov z českého a slovenského prostredia (porov. Čechová – Spěváčková, 2023), resp. relevantné sú štúdie špecificky zamerané na sociolekt matiek (porov. najmä štúdiu Popovičovej Sedláčkovej v cit. kolektívnej monografii z r. 2023). Inšpiráciu z českého prostredia ponúkajú diplomové práce zamerané na slang matiek v internetovom prostredí (napr. Císařová, 2017; Kačírková, 2012).

Kľúčové slová: rodičovstvo, nosenie detí, sociolektizmy, sémanticko-pragmatický význam, interview

LITERATÚRA A PRAMENE
ČECHOVÁ, Marie – SPĚVÁČKOVÁ, Martina: Sociolekty v různých sférách komunikace. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni 2023. 320 s.
CÍSAŘOVÁ, Nikola: Slang matek na internetových diskusních serverech [diplomová práca]. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta 2017. 119 s.
KAČÍRKOVÁ, Pavlína: Sociolekt matek na babywebech [diplomová práca]. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta 2017. 159 s.
POPOVIČOVÁ SEDLÁČKOVÁ, Zuzana: Sociolekt slovenských matiek (ako demonštrácia ich myslenia a vzťahu ku svojim deťom v aktuálnych sociokultúrnych podmienkach). In: Sociolekty v různých sférách komunikace. Eds. Čechová, M. – Spěváčková, M. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni 2023, s. 174 – 186.

Slovenská akadémia vied
Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.
oddelenie sociálnej lingvistiky
Panská 26, 811 01 Bratislava
Slovenská republika
slavomira.stankova@juls.savba.sk

ORCID: 0009-0004-6269-6792

Uvědomované a neuvědomované bohemismy v mluvených projevech ruskojazyčných obyvatel Plzně

Anastasija Šestakova

Výzkum mluvených projevů ruskojazyčné populace žijících mimo státy, v nichž je ruština úředním jazykem, poskytuje badatelům množství materiálu, který jasně ukazuje stav současného ruského jazyka a také cesty jazykové atrice, totiž postupného zapomínání mateřského jazyka a dokonce i ztráty jednotlivými mluvčími.

V tomto ohledu je obzvláště zajímavé zkoumání jazykových rysů spojených s odchylkami od ruské ústní mluvy ovlivněnými češtinou z hlediska jejich povědomí samotnými mluvčími. Pokus o roztřídění bohemismů na skupiny dle stupně jejich uvědomovanosti respondenty tvoří jádro tohoto výzkumu. Materiálem pro analýzu bylo 30 zvukových nahrávek rozhovorů provedených mezi červnem 2016 a únorem 2022 s 32 rusky mluvícími občany trvale žijícími v Plzni a Plzeňském kraji (Česká republika).

Kľúčové slová: ruština v zahraničí, bohemismy, ruskojazyčná diaspora

Západočeská univerzita v Plzni
Filozofická fakulta
Katedra filologických studií
Sedláčkova 15, 301 00 Plzeň
Česká republika
A.Shestakova@seznam.cz

ORCID: 0009-0003-1514-5173

Sídelné názvy Bojná a Sľažany

Peter Šimurka

V príspevku sa venujeme dvom vybraným sídelným názvom zo súčasného Nitrianskeho kraja, konkrétne ide o ojkonymá Bojná (okr. Topoľčany) a Sľažany (okr. Zlaté Moravce). Náš príspevok má dve roviny – na vybrané názvy sa pozeráme jednak z formálneho, jednak z motivačného hľadiska. Cieľom je objasniť formálny vývin názvov, určiť ich pôvodnú podobu a priblížiť ich motiváciu. Formálna analýza je založená na historických úradných formách daných mien s prihliadnutím na neoficiálne zmienky nachádzajúce sa v starších periodikách alebo iných historických prameňoch. Komparované sú názory jazykovedcov, ktorí ojkonymá analyzovali pred nami (napr. R. Krajčovič, M. Majtán, V. Uhlár). Naše zistenia ohľadom historických podôb slúžia ako argumenty v prospech niektorých názorov, ktoré uvádzame. Podobne pomocou komparatívnej metódy postupujeme aj v častiach príspevku, ktoré sa týkajú motivácie ojkoným. Uvádzame rôzne výklady skúmaných názvov a snažíme sa dospieť k záveru, ktorý z nich je podľa nás najpravdepodobnejší, k čomu nám okrem jazykovedných poznatkov slúžia aj poznatky z histórie.

Kľúčové slová: onomastika, toponomastika, ojkonymum, Nitriansky kraj, okres Nitra, okres Zlaté Moravce

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Filozofická fakulta
Katedra slovenského jazyka a komunikácie
Tajovského 51, 974 01 Banská Bystrica
Slovenská republika
simurkapeto@gmail.com

Vývoj chápání doplňku u žáků 2. stupně ZŠ

Patricie Šinkovičová

Disertační práce zkoumá vývoj chápání větného členu doplněk u žactva 7., 8. a 9. ročníku 2. stupně základní školy na datech získaných z polostrukturovaných rozhovorů se žáky a žákyněmi. Výzkumný záměr reaguje na problém didaktického formalismu ve výuce doplňku. Hlavním cílem práce je zmapovat stav a vývoj chápání doplňku a formulovat výzkumně podložená metodická doporučení pro edukační praxi. Výzkum je ukotven v modelu didaktické rekonstrukce a v kontextu lingvodidaktického výzkumu zcela inovativně aplikuje matematickou teorii generických modelů při analýze fází konstrukce poznatku. Empirické šetření je koncipováno jako kvalitativní mnohopřípadová studie. Žactvu byl v rozhovoru prezentován izolovaný model inkorporační transformace, který byl sestaven na základě důkladné analýzy lingvistické literatury. Model demonstruje vznik doplňku kondenzací dvou vět a žactvu vizualizuje jeho dvojí syntaktickou vazbu. Výzkum byl doplněn rozhovory s učiteli českého jazyka, kteří v době výzkumu vyučovali český jazyk ve třídách zapojených do výzkumu. Výsledky výzkumu prokázala, že původní žákovská pojetí doplňku byla ovlivněna didaktickým formalismem a v řešitelských strategiích větného rozboru zaměřeného na doplněk u žáků a žákyň převládaly falešné algoritmy a heuristiky. Zásadní posun v chápání doplňku po expozici námi zkonstruovaného izolovaného modelu nastal až v 9. ročníku – žáci a žákyně dokázali analyzovat dvojí vazbu doplňku, zároveň doplněk dokázali funkčně využít při tvorbě rozvitějších vět. Toto zjištění naznačilo, že žáci 9. ročníku ZŠ jsou schopni doplněk využívat jako prostředek ke kondenzaci sdělení. K nejvyšší fázi poznávacího procesu (tzv. abstrakčnímu zdvihu) však nedošlo v žádném z ročníků. Zjištění vedla k zásadnímu metodickému doporučení: přesunout systematickou výuku doplňku až do 9. ročníku ZŠ, kde by měl být doplněk žákům představen jako stylistický prostředek pro rozvíjení a kondenzaci textu.

Kľúčové slová: větný člen doplněk, lingvodidaktický výzkum, konstrukce poznatku, model didaktické rekonstrukce, inkorporační transformace

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka
Magdalény Rettigové 4, 116 39 Praha 1
Česká republika
patricie.sinkovicova@pedf.cuni.cz

ORCID: 0009-0000-7001-6268

Astronómovia objavili najstaršiu známu hviezdu – vznikla pred milión rokmi/miliónmi rokov. Dynamika súčasného používania číslovky milión so zreteľom na jej (a)flektívnosť

Ivana Šrámeková

V kontexte flektívneho charakteru slovenčiny predstavuje kolísanie medzi flektívnosťou a aflektívnosťou systémovo zaujímavý jav. Osobitne výrazne sa prejavuje pri numeráliách substantívneho charakteru, ktoré v jazykovej praxi oscilujú medzi plne ohybným a neohybným správaním. Príspevok sa zameriava na opis a výklad tejto variability u číslovky milión s dôrazom na jej morfosyntaktické súvislosti. Predpokladáme, že opozícia flektívnosti a aflektívnosti sa neprejavuje striktne ako binárny protiklad, ale ako vzťah s funkčným prelínaním, v ktorom jednotlivé podoby nadobúdajú špecifické funkcie v závislosti či už od syntaktického, a/alebo sémantického kontextu.

Hoci číslovka milión vystupuje v jazykovej praxi ako pomenovanie kvantitatívnej hodnoty, jej fungovanie sa neobmedzuje iba na vyjadrenie presného počtu. Daný výraz sa používa v rôznych syntaktických a sémantických kontextoch, v ktorých môže označovať jednak konkrétne numerické množstvo (v deň koncertu treba rátať s miliónom divákov; predalo sa viac ako milión výtlačkov), jednak približný rozsah (databázové tabuľky obsahujú milióny až miliardy záznamov), veľmi veľký počet (priznal sa k nezdaneným miliónom na švajčiarskom konte) či expresívne zdôraznenie kvantity (v práci na neho čaká milión vecí; na svete sú milióny nešťastných detí). Predmetom príspevku bude zachytenie dynamiky súčasného používania tejto číslovky, a to primárne z hľadiska flektívnosti a aflektívnosti. Východiskom je konfrontácia tradičného normatívneho opisu (Morfológia slovenského jazyka, 1966) s korpusovými dátami (Slovenský národný korpus – prim-11.0-public-vyv), ktoré umožňujú zachytiť reálne distribučné tendencie jednotlivých tvarov. Variabilita v stupni flektívnosti tejto číslovky zároveň odráža širšie tendencie vo fungovaní numerálií v súčasnej slovenčine.

V rámci príspevku uvedieme aj návrh na modifikáciu spôsobu lexikografického spracovania číslovky milión, ktorý vychádza zo zistení získaných z analyzovaného materiálu. Keďže daná číslovka už bola v Slovníku súčasného slovenského jazyka (M – N, 2015) spracovaná, naším cieľom nie je navrhnúť jej nové heslové spracovanie, ale poukázať na možnosti úpravy a doplnenia existujúceho spracovania na základe zistení o jej súčasnom fungovaní. Pri návrhu úpravy vychádzame z koncepcie vyššie uvedeného slovníka, pričom rešpektujeme princípy budovania heslovej štruktúry, spôsob zachytávania gramatických a slovnodruhových charakteristík, systém významového členenia a dokladovania autentického jazykového materiálu.

Kľúčové slová: numeráliá, súčasné tendencie, flexia vs. aflexia, číslovka milión, korpusová analýza, heslové spracovanie

Slovenská akadémia vied
Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.
oddelenie súčasnej lexikológie a lexikografie
Panská 26, 811 01 Bratislava
Slovenská republika
ivana.sramekova@juls.savba.sk

ORCID: 0009-0000-2038-5858

Deutsch durch Fernsehen: Spracherwerb und Vorstellungen vom deutschsprachigen Raum bei „Fernsehkindern“ in Montenegro

Bernhard Unterer

Als „Fernsehkinder“ werden in Montenegro Personen bezeichnet, die insbesondere in den 1990er- und 2000er-Jahren im frühen Kindesalter durch deutschsprachiges Fernsehen Deutschkenntnisse erwarben, ohne formalen Sprachunterricht erhalten zu haben. Der Beitrag untersucht, welche soziolinguistischen Bedingungen diesen besonderen informellen Spracherwerb begleiteten und wie sich die früh erworbenen Kenntnisse im weiteren Lebensverlauf entwickelten.

Im Fokus stehen dabei Beginn und Intensität des Fernsehkonsums, das familiäre und soziale Umfeld sowie spätere Lern- und Nutzungserfahrungen, die zum Ausbau, Erhalt oder Rückgang der Deutschkenntnisse beitrugen. Daneben richtet sich der Blick darauf, welche Bedeutung Deutsch später in verschiedenen Lebensbereichen sowie für sprachliches Selbstbild und Zugehörigkeit erlangte. Zudem werden medial vermittelte Vorstellungswelten und emotionale Bezüge zum Deutschen untersucht, wobei dies jene Vorstellungen von Deutschland, Österreich und der deutschsprachigen Schweiz umfasst, die die „Fernsehkinder“ mit den frühen Fernseherfahrungen verbanden und wie diese durch spätere Kontakte und Aufenthalte bestätigt, differenziert oder korrigiert wurden.

Theoretisch knüpft die Untersuchung an usage-based Ansätze des Spracherwerbs, funktionale und dynamische Mehrsprachigkeitsforschung sowie kulturwissenschaftliche Ansätze zu Deutungsmustern und Länderbildern an. Die empirische Grundlage bilden semistrukturierte sprachbiografische Interviews, die mittels inhaltlich strukturierender qualitativer Inhaltsanalyse nach Kuckartz und Rädiker (2024) ausgewertet werden.

Kľúčové slová: Fernsehkinder, informeller Spracherwerb, Sprachbiografien, Mehrsprachigkeit, Deutsch in Montenegro

Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
Filozofická fakulta
Katedra germanistiky
Námestie Jozefa Herdu 577/2, 917 01 Trnava
Slovenská republika
unterer1@ucm.sk

ORCID: 0009-0006-3482-2645

Osobné mená v slovenskom preklade románu Vremeubežište Georgiho Gospodinova

Eli Vanyova Kanova

Román Vremeubežište (2020) bulharského autora Georgiho Gospodinova patrí k medzinárodne najúspešnejším dielam súčasnej bulharskej literatúry. V roku 2023 získal International Booker Prize a bol preložený do desiatok jazykov. Príspevok sa zameriava na fungovanie osobných mien v jeho slovenskom umeleckom preklade Úkryt času (2024, preklad Igor Hochel), pričom český preklad Časokryt (2024, preklad David Bernstein) využíva ako doplnkový kontrastný západoslovanský materiál.

Cieľom príspevku je analyzovať, ako sa osobné mená bulharského originálu prenášajú do slovenčiny, aké formálne a funkčné zmeny pri tomto prenose vznikajú a do akej miery ich ovplyvňuje typ propria, jeho kultúrna známosť, grafická podoba a významová funkcia v texte. Pozornosť sa venuje najmä menám fiktívnych postáv, historických a kultúrnych osobností, biblickým menám a menám s ustálenou domácou podobou. Osobitný priestor dostáva meno Gaustin, ktorého forma nie je iba identifikačným prostriedkom, ale je v texte významotvorná a explicitne motivovaná spojením mien Augustin a Garibaldi.

Výskumný materiál tvoria vlastné mená v bulharskom origináli románu a jeho slovenskom preklade. Česká verzia slúži na porovnanie riešení v dvoch blízkych západoslovanských jazykoch. Metodický postup zahŕňa identifikáciu osobných mien, ich typologické a funkčné zaradenie, porovnanie podoby v origináli a preklade a klasifikáciu použitých prekladateľských postupov. Sleduje sa najmä zachovanie podoby mena, transkripcia a transliterácia, pravopisná a morfologická adaptácia či substitúcia. Porovnanie s češtinou umožňuje zachytiť aj prípady, v ktorých dva príbuzné cieľové jazyky pri tom istom bulharskom propriálnom východisku volia odlišné riešenia v závislosti od prekladateľa.

Príspevok nadväzuje na slovenskú tradíciu skúmania prepisu vlastných mien z cyrilských jazykov, pozornosť však posúva od samotnej techniky prepisu k fungovaniu osobného mena v umeleckom texte a k jeho úlohe pri prenose významu medzi bulharčinou a slovenčinou. Širšia viacjazyčná recepcia románu tvorí kontext výskumu, jeho jadrom zostáva slovenský preklad a spôsob uvádzania podôb vlastných mien v ňom.

Kľúčové slová: osobné mená, literárna onymia, umelecký preklad, bulharčina, slovenčina, transkripcia, Georgi Gospodinov

Slovenská akadémia vied
Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.
oddelenie dejín slovenčiny, onomastiky a etymológie
Panská 26, 811 01 Bratislava
Slovenská republika
eli.kanova@gmail.com

Heteroakceptácia ako hodnotiaci parameter inkluzívnosti súčasného publicistického štýlu

Alžbeta Zacharidesová

Príspevok sa venuje heteroakceptácii ako čiastkovému hodnotiacemu parametru inkluzívnosti súčasného publicistického štýlu. Vychádza z pragmatizovaného poňatia štylistiky, ktoré po komunikačno-pragmatickom obrate opúšťa tradičnú funkčnú typológiu v prospech konceptu komunikačného štýlu ako flexibilného, kultúrne a kontextovo ukotveného spôsobu jazykového a mimojazykového správania (Orgoňová – Bohunická, 2018). Teoretickým východiskom je teória (ne)zdvorilosti P. Brownovej a S. C. Levinsona s ústredným konceptom tváre (pozitívnej a negatívnej) a nadväzujúci koncept inkluzívnej štylistiky (Dolník, 2025; Orgnoňová, 2025; Orgoňová – Bohunická, 2018), ktorá kladie dôraz na rešpekt k autonómii, dôstojnosti a slobodnej participácii komunikačných partnerov. Prejavy heteroakceptácie sa sledujú na materiáli súčasných slovenských publicistických textov, pričom sa osobitná pozornosť venuje aj prípadom zneužitia heteroakceptácie ako manipulatívnej stratégie.

Analýza potvrdzuje, že heteroakceptácia nefunguje ako binárna kategória prítomnosti, resp. absencie vzájomného rešpektu a uznania, ale ide o škálu, na ktorej sa jednotlivé komunikáty pohybujú v závislosti od miery, do akej skutočne uznávajú dôstojnosť a rovnocennosť všetkých aktérov komunikácie, a to vrátane tých, ktorí sú len predmetom textu, nie jeho priamymi účastníkmi. Príspevok tak prispieva k rozvíjaniu hodnotiaceho aparátu inkluzívnej štylistiky pri skúmaní súčasného publicistického diskurzu.

Kľúčové slová: heteroakceptácia, inkluzívna štylistika, teória zdvorilosti

LITERATÚRA

BROWN, Penelope – LEVINSON, Stephen C.: Universals in Language Usage: Politeness Phenomena. In: Questions and politeness: strategies in social interaction. Eds. E. N. GOODY. Cambridge University Press, 1978, pp. 311 – 323.

DOLNÍK, Juraj: Jazyk v humanizovanej spoločnosti. Bratislava: VEDA 2025. 200 s.

DOLNÍK, Juraj: Koncepcia inkluzívneho štýlu a oporné pojmy jeho opisu. In: Jazykovedný časopis, 2025, roč. 76, č. 3. s. 543 – 557.

ORGOŇOVÁ, Oľga: Stimuly pre slovenskú inkluzívnu štylistiku z interdisciplinárneho spektra In: Jazykovedný časopis, 2025, roč. 76, č. 3. s. 558 – 569.

ORGOŇOVÁ, Oľga – BOHUNICKÁ, Alena: Interakčná štylistika. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave 2018. 207 s.

Univerzita Komenského v Bratislave
Filozofická fakulta
Katedra slovenského jazyka a teórie komunikácie
Gondova 2, 811 02 Bratislava
Slovenská republika
zacharidesova2@uniba.sk

VARIA XXXV

Zborník abstraktov z XXXV. kolokvia mladých jazykovedcov
(Častá-Papiernička 30. 11. – 2. 12. 2026)

Editorky: Daša Cimermanová, Stella Ondrejčiková
Formát: A5
Rozsah: 59 strán

Bratislava
Slovenská jazykovedná spoločnosť
pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.
2026

ISBN 978-80-970561-4-8